

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสร้างนวัตกรรมหนังสือภาพเพื่อเตรียมความพร้อมทางภาษาด้านการพูดของเด็กปฐมวัย
พื้นที่ห่างไกลในอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560
 - 1.1 หลักการ
 - 1.2 จุดหมาย
 - 1.3 คุณลักษณะตามวัย
 - 1.4 สาระการเรียนรู้
 - 1.5 มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์และกิจกรรมเสริมประสบการณ์
 - 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์
 - 2.2 กิจกรรมเสริมประสบการณ์
 - 2.3 สื่อกิจกรรมเสริมประสบการณ์
 - 2.4 การประเมินพัฒนาการ
 - 2.5 แผนการจัดประสบการณ์ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมทางภาษา
 - 3.1 ความหมายของการเตรียมความพร้อม
 - 3.2 องค์ประกอบของความพร้อม
 - 3.3 ความหมายของภาษา
 - 3.4 ความสำคัญของภาษา
 - 3.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางภาษา
 - 3.6 พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย
4. แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถด้านการพูด
 - 4.1 ความหมายของการพูด
 - 4.2 ความสำคัญและประเภทของการพูด
 - 4.3 พัฒนาการความสามารถด้านการพูด
 - 4.4 แนวทางในการส่งเสริมความสามารถด้านการพูด

5. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้หนังสือภาพ (คำคล้องจอง)

5.1 ความหมายของหนังสือภาพสำหรับเด็กปฐมวัย

5.2 ความสำคัญของหนังสือภาพสำหรับเด็กปฐมวัย

5.3 ประเภทของหนังสือภาพ

5.4 ลักษณะของหนังสือ

5.5 การใช้หนังสือภาพเพื่อเตรียมความพร้อมทางภาษาด้านการพูด

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถทางภาษาด้านการพูดและหนังสือภาพ

6.1 งานวิจัยในประเทศ

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560

1.1 หลักการ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี (กระทรวงศึกษาธิการ. 2560 : 31-42) เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล มุ่งเน้นการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น โดยบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยและเป็นการร่วมมือกันระหว่างบ้าน สถานศึกษาและชุมชน

1.2 จุดหมาย

จุดมุ่งหมาย มุ่งเน้นให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา เมื่อเด็กจบการศึกษาระดับปฐมวัย เด็กจะบรรลุตามมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ ครอบคลุมพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนี้

1.2.1 ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี

1.2.2 กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสาน

สัมพันธ์กัน

1.2.3 มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข

1.2.4 มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม

1.2.5 ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว รักการออกกำลังกาย

1.2.6 ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย

1.2.7 รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และความเป็นไทย

1.2.8 อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.2.9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

1.2.10 มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย

1.2.11 มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

1.2.12 มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้รายงานได้ศึกษาความสามารถทางภาษาด้านการสื่อความหมายเพื่อให้
บรรลุตามจุดหมายข้อ 1.2.9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

1.3 คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุ
ถึงวัยนั้น ๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3-6 ปี เพื่อนำไป
พิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ขณะเดียวกันจะต้องสังเกตเด็กแต่ละ
คน ซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อนำข้อมูลไปช่วยในการพัฒนาเด็กให้เต็มตาม
ความสามารถและศักยภาพ คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 3-6 ปี มีดังนี้

1.3.1 พัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่ กระโดดขาเดียวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่องได้
รับลูกบอลที่กระดอนขึ้นจากพื้นได้ด้วยมือทั้งสอง เดินขึ้น ลงบันไดสลับเท้าได้อย่างคล่องแคล่ว เขียน
รูปสามเหลี่ยมตามแบบได้ ตัดกระดาษตามแนวเส้นโค้งที่กำหนด ใช้ก้ำมือน้อยได้ดี
เช่น ตัดกระดาษ ผูกเชือกทรงเท้า ฯลฯ ยึดตัว คล่องแคล่ว

1.3.2 พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ได้แก่ แสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์
อย่างเหมาะสม ชื่นชมความสามารถและผลงานของตนเองและผู้อื่น ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง

1.3.3 พัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง เล่นหรือทำงาน
โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้ พบผู้ใหญ่ รู้จักไหว้ทำความเคารพ รู้จักขอบคุณ เมื่อรับของจาก
ผู้ใหญ่ รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

1.3.4 พัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่ ฟังแล้วปฏิบัติตามคำสั่งง่าย ๆ ได้ บอกชื่อ
ของตนเองได้ รู้จักใช้คำถาม “ทำไม” “อย่างไร” ชี้ด เขียนเส้นอย่างอิสระได้ จับคู่สีต่าง ๆ ได้
ประมาณ 3-4 สี เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม สนทนาโต้ตอบ/เล่าเป็นเรื่องราวได้ เลียนแบบท่าทาง
การเคลื่อนไหวต่างๆ เรียนรู้จากการสังเกตและเลียนแบบผู้อื่น

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้รายงานได้ศึกษาคุณลักษณะตามวัยพัฒนาการด้านสติปัญญา

1.4 สารการเรียนรู้

สารการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ทั้งสองส่วนใช้เป็นสื่อกลางในการจัดประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยผู้สอนอาจจัดในรูปแบบหน่วยการสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย รวมทั้งสอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

1.4.1 ประสบการณ์สำคัญ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาการเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อมกันด้วย

1.4.2 สาระที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเอง ให้มีความสอดคล้องกับวัย ความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญ ที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สาระที่เด็กอายุ 3-5 ปี ควรเรียนรู้ มีดังนี้

- 1) เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่างๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาดปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกและแสดงมารยาทที่ดี
- 2) เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรมีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน
- 3) ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิตรวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ
- 4) สิ่งต่างๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัส ของสิ่งต่าง ๆ รอบตัวสิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะและการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

การศึกษานี้ประสบการณ์สำคัญที่ผู้รายงาน ได้ศึกษาและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กด้านสติปัญญาเป็นการสนับสนุนให้เด็กได้รับรู้ เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ผ่านการ

คิด การใช้ภาษา การสังเกต การจำแนกและเปรียบเทียบ เน้นทักษะการใช้ภาษา ครอบคลุมสาระการเรียนรู้ทั้ง 4 สาระ คือเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ธรรมชาติรอบตัวและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก

1.5 มาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์

เป็นการกำหนดความคาดหวังที่จะเกิดกับเด็กหลังจากจบหลักสูตรแล้ว กำหนดตัวบ่งชี้และสภาพที่พึงประสงค์ โดยยึดมาตรฐานในจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 เป็นหลักกำหนดตัวบ่งชี้และสภาพที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยในแต่ละช่วงอายุ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้รายงานเลือกมาตรฐานที่ 9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย โดย ตัวบ่งชี้ที่ 1 สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องให้ผู้อื่นเข้าใจ (สนทนาโต้ตอบ / เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้น ๆ ฟังและปฏิบัติตามคำสั่งง่าย ๆ) และตัวบ่งชี้ที่ 2 อ่าน เขียนภาพ และสัญลักษณ์ได้ (สนใจเรื่องที่ผู้อื่นอ่านให้ฟัง ชิดเขียนเส้นอย่างอิสระได้)

จากแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัยที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาการของเด็กที่มีความสัมพันธ์และพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอนไปพร้อมกันทุกด้าน แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ยึดให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตัวเด็กเองในสิ่งแวดล้อมที่เป็นอิสระเอื้อต่อการเรียนรู้และจัดกิจกรรมบูรณาการให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน โดยถือว่าการเล่นอย่างมีจุดหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กและแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาอาจนำสาระการเรียนรู้มาจัดในลักษณะหน่วยการสอนแบบบูรณาการหรือเลือกใช้วิธีการที่สอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์และกิจกรรมเสริมประสบการณ์

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และองค์ความรู้ของเด็ก ซึ่งครูผู้สอนหรือผู้จัดการศึกษาควรเลือกใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งสอดคล้องกับปรัชญาและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-6 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยสอดคล้องกับความพร้อมวุฒิภาวะ ความสนใจ ความต้องการและความสามารถของเด็ก สร้างบรรยากาศในการส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ กระตุ้นให้เด็กเกิดความกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น อยากทำ อยากเล่น อยากค้นคว้า ทดลอง มีอิสระในการคิด แสดงความรู้สึกความต้องการและเปิดเผยตนเองมากที่สุด (กรมวิชาการ. 2546: 49-57) โดยที่กิจกรรมประจำวันจัดในวันหนึ่งวัน ดังนี้ 1) กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ 2) กิจกรรม

เกมการศึกษา 3) กิจกรรมเสรี/เล่นตามมุม 4) กิจกรรมสร้างสรรค์ 5) กิจกรรมกลางแจ้ง 6) กิจกรรมเสริมประสบการณ์

2.2 กิจกรรมเสริมประสบการณ์

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กได้มีโอกาส ฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหา ใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอด เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ เป็นต้น การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์สามารถจัดได้หลากหลายวิธี ดังนี้

2.2.1 การสนทนา อภิปราย เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาในการพูด การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งสื่อที่ใช้อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

2.2.2 การเล่านิทาน เป็นการเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่เน้นการปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้น ในการเล่านิทานสื่อที่ใช้อาจเป็นรูปภาพ หนังสือนิทาน หุ่นต่าง ๆ การแสดงท่าทางประกอบการเล่าเรื่อง

2.2.3 การสาธิต เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้สังเกตและเรียนรู้ตามขั้นตอน ของกิจกรรมนั้น ๆ ในบางครั้งผู้สอนอาจให้เด็กอาสาสมัครเป็นผู้สาธิตร่วมกับผู้สอน เพื่อนำไปสู่การ ปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ด การเป่าลูกโป่ง การเล่นเกมการศึกษา ฯลฯ

2.2.4 การทดลอง / ปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เพราะ ได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตการเปลี่ยนแปลง ฝึกการสังเกต การคิดแก้ปัญหาและส่งเสริม ให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็นและค้นพบด้วยตนเอง เช่น การประกอบอาหาร การทดลอง วิทยาศาสตร์ง่าย ๆ การเลี้ยงหนอนผีเสื้อ การปลูกพืช ฯลฯ

2.2.5 การศึกษานอกสถานที่ เป็นการจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง อีกรูปแบบหนึ่ง ด้วยการพาเด็กไปทัศนศึกษาสื่อต่าง ๆ รอบสถานศึกษาหรือสถานที่นอกสถานศึกษา เพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์แก่เด็ก

2.2.6 การเล่นบทบาทสมมติ เป็นการให้เด็กเล่นสมมติตนเองเป็นตัวละครต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องในนิทานหรือเรื่องราวต่าง ๆ อาจใช้สื่อประกอบการเล่นสมมติเพื่อสร้างความสนใจและ ก่อให้เกิดความสนุกสนาน เช่น หุ่นสวมศีรษะ หุ่นนิ้วมือที่คาดศีรษะรูปคนและสัตว์รูปแบบต่าง ๆ เครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ของจริงชนิดต่าง ๆ

2.2.7 การร้องเพลง เล่นเกม ท่องคำคล้องจอง เป็นการจัดให้เด็กได้แสดงออก เพื่อให้เด็กมีความสนุกสนานเพลิดเพลินและเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและจังหวะเกมที่นำมาเล่นไม่ควรเน้นการแข่งขัน

ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ผู้รายงานเลือกศึกษาวิธีจัดประสบการณ์ด้วยวิธีการสนทนา อภิปราย นิทาน ทายคำปริศนา เพลง ท่องคำคล้องจอง ซึ่งเป็นการส่งเสริมการพูด ถาม-ตอบ การฟัง รู้จักแสดงความคิดเห็น ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ซึ่งเป็นการพัฒนาความสามารถทางภาษา ด้านการพูด โดยใช้สื่อประกอบการจัดประสบการณ์ด้วยหนังสือภาพ

2.3 สื่อกิจกรรมเสริมประสบการณ์

ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ มีสื่อหลายประเภทที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ดังนี้

2.3.1 สื่อของจริงที่อยู่ใกล้ตัวและสื่อจากธรรมชาติหรือวัสดุท้องถิ่น เช่น ต้นไม้ ใบไม้ เปลือกหอย เสื้อผ้า ฯลฯ

2.3.2 สื่อที่จำลองขึ้น เช่น ลูกโลก ตุ๊กตาสัตว์ ฯลฯ

2.3.3 สื่อประเภทภาพ เช่น ภาพพลิก ภาพโปสเตอร์ หนังสือภาพ ฯลฯ

2.3.4 สื่อเทคโนโลยี เช่น วิทย์ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องขยายเสียง โทรศัพท์ ฯลฯ

2.4 การประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-6 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณา ปรับปรุงวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3-6 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็ก

2.5 แผนการจัดประสบการณ์ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์

การสอนในระดับปฐมวัยนั้นไม่สอนเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปแบบกิจกรรมบูรณาการ ให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่น ดังนั้นการจัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาครบทุกด้าน บรรลุจุดหมายตามหลักสูตรนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องวางแผนการจัดประสบการณ์และรู้หลักการเขียนแผนการจัดประสบการณ์เพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดทำแผนการจัดประสบการณ์ในกิจกรรมวันของเด็กในกิจกรรมเสริมประสบการณ์นั้น เป็นการจัดกิจกรรมมุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ เช่น ทักษะด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาซึ่งการพัฒนาทักษะด้านสติปัญญา เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้รับรู้ เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ผ่านการคิด การใช้ภาษา การสังเกต การจำแนกและเปรียบเทียบ จำนวน มิติสัมพันธ์

(พื้นที่/ระยะ) และเวลา โดยที่ทักษะการใช้ภาษา มีรูปแบบ การเขียนแผน แบบเรียง ตามหัวข้อหลักที่สำคัญ (ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช. 2545 : 81) ดังนี้

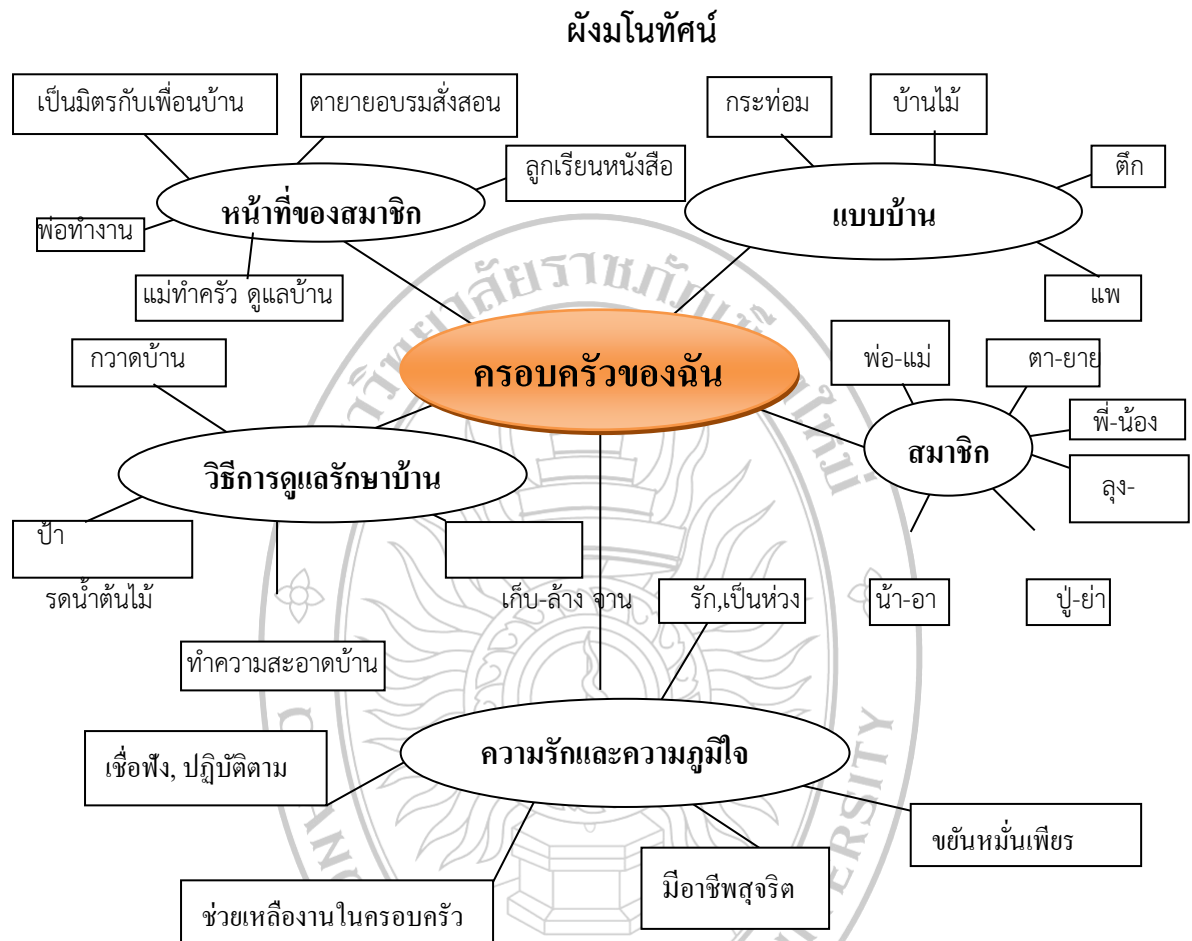
2.5.1 ผังสาระการจัดประสบการณ์ เป็นขอบข่ายสาระที่ได้ก่อกำหนดความรู้และสาระที่ผู้สอนคิดว่าเด็กควรรู้เพิ่มเติม จากสิ่งที่ได้รู้แล้ว โดยกำหนดไว้สำหรับการจัดประสบการณ์ 5 ครั้งต่อหน่วย มีลักษณะเป็นแผนภาพที่เรียกว่า ผังมโนทัศน์ ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ผังสารการจัดประสบการณ์

สัปดาห์ที่ 4 ชื่อหน่วย ครอบครัวของฉัน

สาระที่ 2 : เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ และสิ่งแวดล้อม ตัวเด็ก

ชื่อหน่วย “ครอบครัวของเรา”

สิ่งที่ได้รู้แล้ว	สิ่งที่เด็กต้องการรู้	สิ่งที่เด็กควรรู้
1. ไกลน้ำ 2. ใกล้โรงเรียน 3. พ่อ 4. แม่ 5. ใกล้วัด	1. โตขึ้นหนูจะหาเงินได้ไหม 2. เราไม่ไปโรงเรียนได้ไหม 3. ทำไมแม่ไม่ช่วยพ่อทำงาน 4. โตขึ้นอยากเป็นอะไร	1. สถานที่ตั้งบ้าน 2. สมาชิกในบ้าน 3. หน้าที่ของสมาชิก 4. การปฏิบัติตนในครอบครัว 5. การช่วยเหลือเพื่อนบ้าน

ภาพที่ 2.1 ตัวอย่างผังโน้ตค้น หน่วย ครอบครัวของฉัน

2.5.2 จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ซึ่งในการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่ส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านทักษะภาษาสามารถใช้ภาษาสื่อสารกับผู้อื่นได้ เช่น สนทนาโต้ตอบ เล่าเรื่องด้วยประโยคสั้นๆ ให้ผู้อื่นเข้าใจ ฟังและปฏิบัติตามคำสั่งได้ เป็นต้น

2.5.3 สารการเรียนรู้ ใช้เป็นสื่อกลางในการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา โดยสารการเรียนรู้กำหนดเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1) สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ครูผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองได้ให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยคำนึงถึงประสบการณ์สำคัญและสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สารที่ควรเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย มีดังนี้

เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก ซึ่งเด็กจะได้รู้จักตนเอง และอวัยวะต่างๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย มีสุขอนามัยที่ดี เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น รู้จักแบ่งปัน ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก แสดงมารยาทที่ดี มีวินัย และความเป็นคนไทย

เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก ควรจะได้รู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว อาหาร เสื้อผ้า รวมทั้งความรัก ความเอื้ออาทร ช่วยดูแลซึ่งกันและกัน ช่วยกันทำงานและปฏิบัติตามข้อตกลงภายในครอบครัว มีความเคารพเชื่อฟังพ่อแม่และผู้ใหญ่ในครอบครัว ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกาลเทศะ ภูมิใจในครอบครัวของตนเอง เด็กควรจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันหลายคน หน้าที่รับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ช่วยกันรักษาความสะอาดและทรัพย์สินสมบัติของสถานศึกษา เวลาทำกิจกรรมเด็กและเพื่อนจะต้องช่วยกันคิด ช่วยกันทำ รับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่นและรับรู้ความรู้สึกซึ่งกันและกัน สำหรับชุมชนเด็กควรจะได้รู้จักสถานที่ บุคคลสำคัญต่าง ๆ อาชีพและท้องถิ่น มีวันสำคัญอะไร ซึ่งจะมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนวันสำคัญของชาติ วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ

ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้รู้จักสิ่งมีชีวิตที่เป็นต้นไม้ ดอกไม้ สัตว์ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และเกิดแนวคิดในด้านธรรมชาติรอบตัว ซึ่งมีทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต การปรับตัว การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ประโยชน์และโทษที่แตกต่างกัน รวมทั้งการช่วยกันอนุรักษ์และรักษาสีเขียวที่จำเป็นสำหรับชีวิต

สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก ควรจะได้รู้จักสิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นมีชื่อลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกัน เด็กสามารถแบ่งตามประเภท ชนิด ขนาด สี รูปร่าง พื้นผิว วัสดุ

รูปทรงเรขาคณิต ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันของเด็ก รวมถึงยานพาหนะและการสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ด้วยวิธีหลากหลาย เพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

2) ประสบการณ์สำคัญ มีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกัน สำหรับประสบการณ์สำคัญที่สัมพันธ์กับแผนการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาในด้านการใช้ภาษาของเด็กปฐมวัย โดยการสนทนา การอธิบาย หรือบอกเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ เป็นคำ เป็นประโยคสั้น สังเกตและเปรียบเทียบความเหมือน ความต่างของสิ่งต่าง ๆ

2.5.4 วิธีดำเนินการกิจกรรมตามลำดับขั้น ดังนี้

1) ขั้นนำ เป็นการนำเด็กให้เกิดความพร้อมสำหรับการเรียนรู้ต่อไป ซึ่งอาจจะประกอบด้วยสื่อหลากหลาย เช่น สื่อของจริงที่อยู่ใกล้ตัว สื่อจากธรรมชาติ หรือวัสดุท้องถิ่น เช่น ต้นไม้ ใบไม้ เปลือกหอย เสื้อผ้า และสื่อที่จำลองขึ้น เช่น ตุ๊กตาสัตว์ คน สิ่งของต่าง ๆ รวมถึงสื่อประเภทภาพ เช่น รูปภาพ ภาพพลิก ภาพโปสเตอร์ หนังสือการ์ตูน หนังสือภาพ ในบางกรณีอาจจะใช้ คำคล้องจอง เพลง นิทาน รวมถึงการใช้คำถามนำเพื่อโยงความคิดและความสัมพันธ์ต่าง ๆ ได้ เป็นต้น

2) ขั้นสอน เป็นการจัดให้เด็กได้รับประสบการณ์ตามแผนการจัดประสบการณ์ ซึ่งอาจจะใช้สื่อต่อเนื่องจากขั้นนำหรือคนละชนิดกันได้ โดยมุ่งให้เด็กได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิด แก้ปัญหา ใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ ซึ่งนำไปสู่ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนและสามารถสื่อความหมายได้

3) ขั้นสรุป เป็นการสรุปเรื่องราวจากประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน โดยครูเปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้สนทนาและสรุปด้วยตนเอง

2.5.5 สื่อและแหล่งการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ครูสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ความรู้ลึก และเพิ่มพูนทักษะทางด้านต่างๆ ให้แก่เด็กปฐมวัย โดยสื่อการเรียนรู้ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เช่น สื่อของจริงที่อยู่ใกล้ตัว หรือสื่อจากธรรมชาติ หรือวัสดุท้องถิ่น เช่น ต้นไม้ ใบไม้ เปลือกหอย เกล็ดปลา สื่อที่จำลองขึ้น เช่น ลูกโลก ตุ๊กตาสัตว์ สื่อประเภทภาพ เช่น ภาพพลิก ภาพโปสเตอร์ หนังสือภาพ และสื่อเทคโนโลยี เช่น วิดีโอ โทรศัพท์ เป็นต้น

2.5.6 การวัดและการประเมินพัฒนาการในแผนการจัดประสบการณ์ ใช้การวัดและการประเมิน โดยวิธีการประเมินด้วยวิธีการสังเกต โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) ได้แก่ การสังเกตอย่างมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนตามแผนที่วางไว้

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมทางภาษา

การเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งสำคัญ เพราะความพร้อมมีความสำคัญ ต่อความสำเร็จในการเรียนรู้และส่งผลต่อการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ

3.1 ความหมายของการเตรียมความพร้อม

พรณี ช. เจนจิต (2543 : 20) ได้นิยามไว้ว่า ความพร้อมเป็นสภาวะของบุคคลที่จะเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างบังเกิดผล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ การได้รับการฝึกฝน การเตรียมตัวและความสนใจ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 8) กล่าวว่าความพร้อม คือ สภาพความเจริญเติบโตของเด็กทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ถึงระดับที่สามารถเรียนรู้ตามวัยของตนได้หรือความสามารถระดับหนึ่งที่จะช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กดำเนินไปด้วยดีมีอุปสรรคไม่มากเด็กให้ความสนใจและสามารถเรียนได้ในอัตราที่เร็ว

ธิดารัตน์ จุมพล (2546 : 9) กล่าวว่า ความพร้อม หมายถึง สภาพความพร้อมในด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญาของเด็กที่จะเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างบังเกิดผล ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพหรือการฝึกฝน

สัมฤทธิ์ หมูมี (2546 : 18) กล่าวว่า ความพร้อมหมายถึง สภาวะของบุคคลระดับหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กสามารถเรียนรู้เรื่องใด ๆ ได้อย่างบังเกิดผลด้วยความรวดเร็วและพึงพอใจโดยมีอุปสรรคน้อยที่สุด

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การเตรียมความพร้อม หมายถึง สภาพความพร้อมทางด้านต่าง ๆ ทั้งทางร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา ของเด็กปฐมวัยที่พร้อมจะรับรู้จากสิ่งต่าง ๆ ได้โดยไม่มีอุปสรรค ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการกระทำนั้น ๆ และยังก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ และเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

3.2 องค์ประกอบของความพร้อม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 12) ได้กำหนดองค์ประกอบของความพร้อมทางการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. บุคลิกภาพ คือช่วงระยะเวลาของการพัฒนาที่เหมาะสมที่สุดที่จะสอนทักษะต่าง ๆ แก่เด็กให้เกิดการเรียนรู้รวดเร็วและบังเกิดผลดี

2. ความพร้อมทางด้านร่างกาย คือ อวัยวะในการรับรู้ได้แก่ ตา สามารถแยกสิ่งที่มองเห็นได้ดี หูสามารถแยกสิ่งที่ได้ยินได้ดี จมูก สามารถแยกกลิ่นที่ดมได้ดี มือ สามารถหยิบจับสิ่งของได้มั่นคง ตาและมือประสานกันดีและอวัยวะในการเปล่งเสียงสามารถเปล่งเสียงได้ดี

3. ความพร้อมทางด้านสติปัญญา คือ มีความสามารถในการรับรู้และถ่ายทอดได้ดี มีความจำดี มีความเข้าใจเหตุผลและคำอธิบายต่าง ๆ มีความคิดสร้างสรรค์และรู้จักแก้ปัญหา

4. ความพร้อมทางด้านอารมณ์ คือมีอารมณ์ที่มั่นคง ช่วงความสนใจนานพอควร มีความอดทน และความพยายามในการทำงาน

สัมฤทธิ์ หนูมี (2546 : 22) กล่าวถึงองค์ประกอบของความพร้อมดังนี้

1. พฤติกรรมทางด้านการเคลื่อนไหว ความต้องการพัฒนาทางด้านประสาทสัมผัส และการรับรู้ อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะกล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก ความพร้อมด้านนี้สังเกตได้จากการบังคับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย การทรงตัว การควบคุมกล้ามเนื้อ การนั่ง ยืน เดิน การจัดการกระทำกับวัตถุ

2. พฤติกรรมทางด้านความรู้ การคิดเด็กจำเป็นต้องได้รับการเตรียมความพร้อม เพื่อให้พัฒนาจากความสามารถในการคิดที่มีข้อจำกัดไปสู่การคิดหาเหตุผล

3. พฤติกรรมทางด้านสังคม ความสามารถในการปรับตัวภายใต้อิทธิพลของสภาวะแวดล้อมและสภาพแห่งความเป็นจริง เช่น เมื่อเด็กเริ่มเข้าโรงเรียนมีการปรับตัวเข้ากับสภาวะแวดล้อมและสภาพแห่งความเป็นจริง เด็กต้องปรับตัวเข้ากับครู เพื่อน และโรงเรียน

4. พฤติกรรมด้านภาษา เป็นเครื่องมือซึ่งบ่งถึงความสามารถในการแสดงออกถึงความต้องการของเด็กจะสามารถศึกษาได้จากการแสดงออกถึงความเข้าใจในคำพูด ตลอดจนท่าทาง อากัปกริยาหรือด้านที่ไม่เกี่ยวกับภาษาพูด

สุธิดา หงศ์ศรีหมั่น (2547 : 12) องค์ประกอบทางความพร้อมมีหลายด้าน เช่น องค์ประกอบด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม ด้านอารมณ์และสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของเด็ก ซึ่งองค์ประกอบแต่ละด้านจะหมายถึงความสามารถในด้านต่าง ๆ ของเด็ก

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเตรียมความพร้อมมี 4 องค์ประกอบด้วยกันคือองค์ประกอบด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคมและด้านสติปัญญา เด็กจะเกิดความพร้อมก็ต่อเมื่อได้มีการพัฒนาการทั้ง 4 ด้านดีพอ ที่จะรับการเรียนรู้ใหม่ ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะ ประสบการณ์และความสนใจของเด็ก

3.3 ความหมายของภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ให้เกิดความเข้าใจ มนุษย์ได้คิดค้นวิธีสื่อสารและถ่ายทอดการเรียนรู้สืบทอดกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษจนกระทั่งปัจจุบันเราสามารถใช้ภาษาติดต่อสื่อสารกันได้อย่างกว้างขวางทั่วโลก มีผู้ให้คำจำกัดความของภาษาและกล่าวถึงคำจำกัดความของภาษาตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละกลุ่มไว้ดังนี้

ศศิธร ธีญลักษณ์นันท์ (2542 : 1-2) กล่าวถึงความหมายของภาษาตามทัศนะของนักวิชาการแต่ละกลุ่มดังนี้ นักภาษาศาสตร์ให้ความหมายของภาษาว่า หมายถึง ภาษาที่ใช้พูดเพื่อสื่อสารในชุมชนหนึ่งๆ นักจิตวิทยามีความเห็นว่าภาษา หมายถึง ความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น โดยรวมเอาวิธีการทุก ๆ อย่างที่ใช้ในการติดต่อเพื่อสื่อความหมาย หรือ เพื่อแสดงความรู้สึก

แสดงความคิดเห็นโดยรวมทั้งการพูด การเขียน การแสดงท่าทางประกอบ การใช้ภาษาใบ้ การแสดงสีหน้า การแสดงออกทางศิลปะและการใช้ภาษาเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสัตว์

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 3-5) ได้ให้ความหมายของภาษาไว้หลายด้านดังนี้ ในแง่ของ ภาษาศาสตร์ ภาษาและภาษาพูดมีความหมายอย่างเดียวกันมักเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ เมื่อพูดถึงภาษา จึงหมายถึงภาษาที่ใช้พูดเพื่อสื่อความหมายในชุมชนหนึ่ง ๆ ในด้านจิตวิทยา ภาษาหมายถึง ความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น ภาษาจะรวมเอาวิธีการทุก ๆ อย่างที่ใช้ในการติดต่อเพื่อสื่อสาร หรือแสดงความรู้สึก ดังนั้น ภาษาจึงรวมถึงทั้งการพูด การเขียน และการทำท่าทางในด้านการศึกษานักการศึกษาลงความเห็นว่า ภาษาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ การที่เด็กคิดแล้วไม่พูดจึงดูเหมือนเด็กไม่รู้ภาษาซึ่งแท้ที่จริงแล้วอาจเป็นเพราะเด็กไม่อาจแสดงความสามารถในการพูดได้เท่านั้น

อุทัยวรรณ ตันหยง (2542 : 4) ได้สรุปความหมายของภาษาไว้ว่า ภาษาเป็นเสียงพูดที่มีระบบระเบียบมีความหมาย เป็นเครื่องมือสำหรับมนุษย์ ใช้สำหรับสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มชน ทั้งในด้านเสียงพูดและสัญลักษณ์แทนเสียงพูด

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542 : 822) ให้ความหมายของภาษาว่า ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม เสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ

จากความหมายของภาษาที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกความคิดเห็นให้เข้าใจได้ตรงกัน จำแนกได้เป็น ภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษาท่าทาง หรืออาจกล่าวได้ว่าภาษาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ประกอบด้วยการติดต่อ สัญลักษณ์ที่ใช้แสดงแทนความคิดและความเข้าใจในลักษณะของการติดต่อ

3.4 ความสำคัญของภาษา

ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์ใช้ภาษาติดต่อทำความเข้าใจกันในแต่ละชุมชน ซึ่งแตกต่างกับสัตว์ที่ใช้เสียงสื่อความหมายแสดงความต้องการทางกาย เช่น สิงโตส่งเสียงคำราม เมื่อเวลาหิว เจ็บปวด จึงอาจกล่าวได้ว่าภาษาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตทั้งต่อมนุษย์และสัตว์

ศศิธร ธัญลักษณ์นันท์ (2542 : 8-9) ได้สรุปความสำคัญของภาษาไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนไทยทั้งชาติทำให้มีความเข้าใจตรงกัน
2. เป็นศูนย์รวมน้ำใจ แสดงความเป็นไทยเป็นชาติไทย ทำให้เกิดพลังเกิดความรู้สึกร่วมกัน
3. เป็นเอกลักษณ์แสดงความเป็นไทย เครื่องหมายแสดงความเป็นชาติไทย

4. เป็นภาษาประจำชาติ ใช้ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันของคนไทยทั้งชาติ ทั้งที่เป็นภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันตามธรรมดาและภาษาราชการ
 5. แสดงวัฒนธรรมประจำชาติ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่คนไทยมีภาษาของตนเอง ควรแก่การรักษาและสืบทอดต่อไป
 6. แสดงความเป็นไทย แสดงความมีอิสระเสรี แสดงความเป็นเอกราชของชาติไทย
 7. เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย
 8. เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพทุกสาขา ผู้มีความสามารถทางภาษาไทย โดยเฉพาะจะประกอบอาชีพที่ใช้ภาษาได้โดยตรง เช่น เลขานุการ ผู้ประกาศข่าว ครูสอนภาษาไทยนักเรียนมัธยมศึกษา
 9. ผู้ที่มีความสามารถทางภาษาสูงจะใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือแสดงความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ได้ดี ทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น นักพูด นักประพันธ์ นักการเมือง
 10. เป็นเครื่องมือในการศึกษาและแสวงหาความรู้ในสรรพวิทยาการสาขาต่างๆ มากมาย
- ทิตินา แคมมณี และคณะ (2544 : 107) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภาษาว่า เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาเพื่อใช้ในการคิดและสื่อความหมาย การปรับตัวรับความรู้ใหม่ เด็กสามารถใช้ภาษาในการติดต่อกับผู้อื่นทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน
- สรุปได้ว่าภาษาที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก ภาษา เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งจะต้องอาศัยทักษะทั้ง 4 ด้านคือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนที่เด็กควรได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กันทั้ง 4 ด้าน อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาด้านสติปัญญาของเด็กต่อไป

3.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางภาษา

มนุษย์ใช้การสื่อสารระหว่างกันด้วยวิธีการหลายรูปแบบ และวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ การใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาจะช่วยให้เด็กเข้าใจและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น ตลอดจนการแสดงออกถึงความต้องการความรู้สึกและการเข้าใจผู้อื่น

สุภาวดี ศรีวรรณ (2542 : 33-45) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางภาษาของเด็กว่า เด็กเรียนการฟังและการพูดโดยไม่ต้องอาศัยการสอนอย่างเป็นทางการ การที่เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับภาษาจะทำให้เด็กเข้าใจและใช้ไวยากรณ์พื้นฐานของภาษาเมื่ออายุได้ 4 หรือ 5 ปี และ แบ่งทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษาออกเป็น 6 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีความพึงพอใจแห่งตน (The autism theory หรือ Autistic theory) ผู้ตั้งทฤษฎีนี้ คือ มอว์เลอร์ (Mowrer) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเรียนรู้การพูดของเด็กเกิดจากการเลียนเสียงอันเนื่องมาจากความพึงพอใจที่จะได้ทำเช่นนั้น มอว์เลอร์ (Mowrer) เชื่อว่า

ความสามารถในการฟัง และความเพลิดเพลนจากการได้ยินเสียงผู้อื่นและเสียงตัวเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ต่อพัฒนาการทางภาษา

2. ทฤษฎีการเลียนแบบ (The imitation theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพัฒนาการทางการพูด นั้นเกิดขึ้นได้หลายทางโดยอาศัยการเลียนแบบ ซึ่งเกิดขึ้นได้จากการมองเห็นหรือการได้ยินเสียง ผู้ที่ ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเลียนแบบในการพัฒนาภาษาอย่างละเอียด คือ ลีวีส (Lewis) ซึ่งเชื่อว่า การเลียนแบบของเด็กเกิดจากความพอใจและความสนใจของตัวเด็กเอง ปกติช่วงความสนใจ ของเด็กนั้นสั้นมาก เด็กจึงต้องมีสิ่งเร้าซ้ำๆ กัน จึงทำให้เด็กมักพูดซ้ำๆ ในระยะการเล่นเสียง ก็ใช้การเคาะโต๊ะเคาะจิ้งหะไปด้วย เมื่อศึกษากระบวนการในการเลียนแบบภาษาพูด พบว่า จุดเริ่มต้น เกิดเมื่อ พ่อ แม่ เลียนแบบเด็กในระยะเล่นเสียง เช่น เด็กบังเอิญพูดย่ำพยางค์ คำว่า “แม่” เมื่อเสียงที่ เด็กเปล่งออกมานั้นก่อให้เกิดความสนใจ เด็กก็จะกล่าวซ้ำอีกและเป็นจังหวะเดียวกันกับที่แม่ปรากฏ ตัวเข้ามา เด็กจึงหยุดพูด แต่แม่อาจไม่สังเกตและอาจพูดกับลูกว่า “แม่หรือคะ” “หาแม่หรือคะ” ซึ่ง เท่ากับเร้าความสนใจเด็กขึ้นมาใหม่เด็กก็ปรารถนาจะทำต่อไป อาจเปล่งเสียงคนเดียวซ้ำ ๆ ผล สุดท้ายเด็กจะโยงความเข้าใจจากเสียงไปยังบุคคลและเข้าใจในความหมายได้

3. ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement theory) ทฤษฎีนี้อาศัยพื้นฐานและหลักการ จากทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งถือว่าพฤติกรรมทั้งหลายถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยการวางเงื่อนไขซึ่ง Rhiengold พบว่า หากเด็กได้รับรางวัลหรือได้รับการเสริมกำลังใจ เด็กจะพูดมากขึ้น

4. ทฤษฎีการรับรู้ (Motor theory of perception) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เด็กเรียนรู้ภาษา โดยการรับรู้ทางการฟัง เด็กจะพูดซ้ำกับตนเองและหัดเปล่งเสียงโดยอาศัยการอ่านริมฝีปากซึ่งจะ นำไปสู่การเรียนรู้คำ จากการที่ ไลเบอร์แมน (Lieberman) ได้ตั้งสมมติฐานว่าการรับรู้ทางการฟังขึ้นอยู่กับ การเปล่งเสียง จึงเห็นได้ว่าเด็กมักจ้องหน้าเวลาเราพูดด้วย การทำเช่นนี้อาจเป็นเพราะเด็กฟังและ พูดซ้ำกับตนเอง หรือหัดเปล่งเสียงโดยอาศัยการอ่านริมฝีปากแล้วจึงเรียนรู้คำนั่นเอง

5. ทฤษฎีความบังเอิญจากการเล่นเสียง (Babble luck) ซึ่ง ธอนไดค์ (Thorndike) เป็น ผู้คิดโดยอธิบายว่า เมื่อเด็กกำลังเล่นเสียงอยู่นั้นบังเอิญมีบางเสียงไปคล้ายกับเสียงที่มีความหมาย ในภาษาพูดของพ่อแม่ พ่อแม่จึงให้รางวัลในทันที ด้วยวิธีนี้เด็กจะพัฒนาการทางภาษาไปเรื่อยๆ

6. ทฤษฎีการให้รางวัลของแม่ (Mother reward theory) ซึ่ง จอนห์ ดอลลาส (John Dollard) และเนล มิลเลอร์ (Nell Miller) เป็นผู้คิดตั้งทฤษฎีนี้ โดยย่ำเกี่ยวกับบทบาทของแม่ในการ พัฒนาภาษาของเด็กว่า ภาษาที่แม่ใช้ในการเลี้ยงดูเพื่อสนองความต้องการของลูกจะเป็นเหตุให้เกิด ภาษาพูดแก่ลูก ด้วยกระบวนการเรียนรู้ภาษาพูดของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสามารถใช้ภาษาใน การสื่อสารได้

รุ่งนภา วุฒิ (2543 : 15) ได้สรุปพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยว่า ภาษา เกิดจาก กระบวนการเรียนรู้ภาษาของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนสามารถสื่อสาร ได้ตามแนวคิดของนักจิตวิทยาการศึกษา ที่กล่าวไว้ดังนี้

1. การเลียนแบบ (Imitation) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้ภาษาเพราะเป็นขั้นที่เด็กเลียนเสียงของคำ และพูดตามเสียงที่ได้ยิน
2. การเอาอย่าง (Identification) เด็กมิได้เลียนแบบการออกเสียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะเลียนแบบท่าทาง นิสัยใจคอบุคคลตามเสียงที่ได้ยินด้วย
3. การเลียนแบบพฤติกรรมตอบสนองพร้อมกับสิ่งเร้าหลายตัว (Multiple response) เป็นพฤติกรรมตอบสนองสิ่งเร้าที่เด็กพยายามทำตามโดยลองใช้วิธีต่างๆ การเปล่งเสียงต่างๆ นั้นให้ทำงานร่วมกัน ได้แก่ ส่วนสมองที่รับรู้ มองเห็น ได้ยิน ส่วนที่สะสมความจำ ควบคุมริมฝีปาก ลิ้น ท้อง และสายตา
4. การเรียนรู้โดยสัมพันธ์กับสภาวะ (Association learning) เด็กเรียนรู้คำและความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและสิ่งของหรือพฤติกรรม เช่น เด็กเรียนรู้คำว่า ตุ๊กตา เมื่อแม่ยื่นตุ๊กตาให้แล้ว บอกว่าตุ๊กตาเด็กเรียนรู้ได้จากการเชื่อมโยงเสียงและสิ่งของเข้าด้วยกัน
5. การเรียนรู้แบบถามตอบ (Question-answering) เมื่อได้เรียนรู้ภาษาไปบ้างแล้วเด็กจะเกิดความคิดอย่างมีเหตุผลขึ้น ความสงสัยและความอยากรู้อยากเห็นทำให้เด็กชอบใช้คำถาม การตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นโดยการตอบคำถามจะช่วยให้พัฒนาการทางภาษาของเด็กดีขึ้น
6. การลองผิดลองถูก (Trial and error) ช่วงนี้เป็นช่วงลองปฏิบัติ อาจจะถูกบ้าง ผิดบ้าง การเข้าใจและการชมเชยเมื่อเด็กออกเสียงได้ถูกต้องจะทำให้เด็กมั่นใจและช่วยให้ภาษาพัฒนาได้รวดเร็วขึ้น
7. การถ่ายทอดการเรียนรู้ (Transfer of learning) การเรียนรู้สิ่งใหม่จะง่ายขึ้นถ้าผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวพันกันมาก่อน เช่น การรู้จักไก่แล้วสอนให้รู้จักเป็ด ห่าน โดยใช้ให้เห็นความแตกต่าง เด็กจะจำได้เร็วและมีความคิดตามลำดับอย่างเป็นระเบียบ

จากทฤษฎีและกระบวนการเรียนรู้ภาษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยเด็กจะเรียนรู้ภาษาจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ และบุคคลใกล้ชิดตัวในลักษณะที่เลียนแบบหรือลองผิดลองถูก การเข้าใจและการให้แรงเสริมจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ภาษาจาก การมีปฏิสัมพันธ์และได้รับแรงเสริมจากบุคคลที่มีความใกล้ชิดตั้งแต่แรกเกิดคือ พ่อ แม่ ซึ่งจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาได้ดียิ่งขึ้น

3.6 พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยจะได้รับการพัฒนาให้เป็นไปตามลำดับ ถ้าเด็กได้รับการเสริมสร้างประสบการณ์ทางภาษาอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน โดยอาศัยองค์ประกอบของปัจจัยหลายอย่างที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็ก ดังที่นักการศึกษาของไทยและต่างประเทศได้กล่าวถึงดังนี้

สุธิภา อวพิทักษ์ (2542 : 14) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยว่า เป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเร็ว พัฒนาการทางภาษาเริ่มจากอายุ 2-5 ปี ขึ้นไปโดยอาศัยการประสานงานกับประสาทสัมผัสต่าง ๆ คือ การเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส และสัมผัสทำให้เกิดการเรียนรู้และพูดจากคำง่าย ๆ เช่น แม่ เป็นคำยากขึ้น เช่น แม่น้ำ แม่น้ำ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542 : 111-113) กล่าวถึงช่วงระยะของการพัฒนาภาษาว่า การพูดคุยและการสนทนากับเด็กเป็นการกระตุ้นที่ดี เด็กสามารถพัฒนาความคิดได้เต็มที่ สังเกตจากที่เด็กดูทีวีมากจะพูดเก่ง เป็นเรื่องเป็นราว เพราะเด็กได้รับคำสนทนาและภาษาจากโทรทัศน์ การปล่อยให้เด็กเรียนรู้ภาษาเองตามธรรมชาติ เด็กจะมีพัฒนาการทางภาษามาก คำถามของเด็กที่ถามว่า “ทำไม” คือการค้นหาคำศัพท์ ค้นหาภาษา ฝึกความจำและเหตุผล ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความสามารถในการเรียนรู้ภาษา การส่งเสริมให้เด็กใช้ภาษาที่ถูกต้องจึงช่วยให้เด็กสามารถแสดงความคิด ความเข้าใจของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 46) ได้ศึกษาพัฒนาการทางภาษาของเด็กว่า ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ คือ ขั้นแรกเริ่ม เด็กอายุหนึ่งเดือนถึงสิบเดือนจะมีความสามารถจำแนกเสียงต่าง ๆ ได้ แต่ยังไม่มีความสามารถควบคุมการออกเสียง เด็กจะทำเสียงอ้อแอ้หรือเสียงที่แสดงอารมณ์ต่าง ๆ เด็กจะพัฒนาการออกเสียงขึ้นเรื่อย ๆ จนใกล้เคียงกับเสียงในภาษาจริง ๆ มากขึ้นตามลำดับ พ่อแม่ที่ตั้งใจฟังและพูดตอบจะทำให้เด็กเพิ่มความสามารถในการสื่อสารมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 1 (10-18 เดือน) เด็กจะควบคุมการออกเสียงคำที่จำได้ สามารถเรียนรู้คำศัพท์ในการสื่อสารถึง 50 คำ คำเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับคน สัตว์ สิ่งของหรือเรื่องราวในสิ่งแวดล้อม การที่เด็กออกเสียงคำหนึ่งหรือสองคำ อาจมีความหมายรวมถึงประโยคหรือวลีทั้งหมด การพูดเช่นนี้เรียกว่า Holphrastic speech

ขั้นที่ 2 (18-24 เดือน) การพูดขั้นนี้จะเป็นการออกเสียงคำสองคำและวลีสั้น ๆ เรียกว่า Telegraphic speech มีเฉพาะคำสำหรับสื่อความหมาย เด็กเรียนรู้คำศัพท์มากขึ้นถึงสามร้อยคำ รวมทั้งคำกริยาและคำปฏิเสธ เด็กจะสนุกสนานกับการพูดคนเดียว ในขณะที่ทดลองพูดคำและโครงสร้าง หลาย ๆ รูปแบบ

ขั้นที่ 3 (24-30 เดือน) เด็กจะเรียนรู้คำศัพท์เพิ่มขึ้นถึง 450 คำ วลีจะยาวขึ้นพูดประโยคความเดียวสั้น ๆ มีคำคุณศัพท์รวมอยู่ในประโยค

ขั้นที่ 4 (30-36 เดือน) คำศัพท์จะเพิ่มมากขึ้นถึงหนึ่งพันคำ ประโยคเริ่มซับซ้อนขึ้น เด็กที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามทางด้าน จำนวนศัพท์และรูปแบบของประโยคอย่างชัดเจน

ขั้นที่ 5 (36-50 เดือน) เด็กสามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในครอบครัวและ ผู้คนรอบข้าง จำนวนคำศัพท์ที่เด็กรู้มีประมาณสองพันคำ เด็กใช้โครงสร้างของประโยคหลายรูปแบบ เด็กจะพัฒนาพื้นฐานการสื่อสารด้วยวาจาอย่างมั่นคงและเริ่มต้นเรียนรู้ภาษาเขียน

วาร์โรว์ เฟิงส์วอร์ธ (2544 : 75) ได้อธิบายถึงพัฒนาการทางด้านภาษาของเด็กปฐมวัย ไว้ว่าแบ่งออกเป็น 7 ขั้นดังนี้

1. ระยะปะปะ (Random stage) อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 เดือน ในระยะนี้ พบว่า เด็กทารกมีการเปล่งเสียงอย่างไม่มีจุดหมาย
2. ระยะแยกแยะ (Jargon stage) อายุ 6 เดือน ถึง 1 ปี ในระยะนี้เด็กจะเริ่ม แยกแยะเสียงที่เขาได้ยินในสิ่งแวดล้อมและแสดงอาการจดจำเสียงที่ได้ยินได้ เด็กจะรู้สึกพอใจถ้าหาก เปล่งเสียงแล้วได้รับการตอบสนองทางบวก
3. ระยะเลียนแบบ (Imitation stage) อายุ 1 ถึง 2 ปี เด็กวัยนี้สนใจและเริ่ม เลียนแบบเสียงของเด็กที่เปล่งจะเริ่มมีความหมายและแสดงกิริยาตอบสนองการได้ยินเสียงของผู้อื่น
4. ระยะขยาย (The stage of expansion) อายุ 2 ถึง 4 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มหัดพูด เป็นคำ ๆ ระยะแรกจะเป็นการพูดโดยเรียกชื่อคำนาม ออกชื่อคนที่อยู่รอบข้างสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัว รวมทั้งคำคุณศัพท์ที่เด็กได้ยินผู้ใหญ่พูดกัน
5. ระยะโครงสร้าง (Structure stage) อายุ 4 ถึง 5 ปี การรับรู้และการสังเกตของ เด็ก วัยนี้ดีขึ้นมาก ทำให้เด็กได้สังเกตการใช้ภาษาของบุคคลที่อยู่รอบข้างแล้วนำมาทดลองใช้ ประสบการณ์ที่เด็กได้รับ เช่น การฟังนิทาน ดูรายการโทรทัศน์ เป็นต้น
6. ระยะตอบสนอง (Responding stage) อายุ 5 ถึง 6 ปี พัฒนาการทางภาษาของ เด็กวัยนี้จะเริ่มสูงขึ้นเพราะเด็กจะเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาล เด็กได้พัฒนาคำศัพท์เพิ่มขึ้น รู้จักการใช้ ประโยคอย่างเป็นระบบตามหลักไวยากรณ์ การใช้ภาษามีแบบแผนมากขึ้น
7. ระยะสร้างสรรค์ (Creative stage) อายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป เด็กจะพัฒนา ความสามารถทางภาษาได้สูงขึ้น สามารถจดจำสัญลักษณ์ทางภาษาได้มากขึ้น สำหรับด้านการพูด สามารถใช้ถ้อยคำที่เป็นสำนวนหรือคำที่มีความหมายลึกซึ้งได้

นิตยา ประพุดติกิจ (2546 : 159-160) ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษา ของเด็กวัย 2-5 ขวบ ในด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียนดังนี้

ในด้านการฟัง

เด็ก 2 ขวบ เข้าใจคำและประโยคง่าย ๆ ชอบฟังโฆษณาทางโทรทัศน์และเสียงที่สะกิดใจ ชอบฟังเรื่องง่าย ๆ สั้น ๆ และเพลงกล่อมเด็ก

เด็ก 3 ขวบ ชอบฟังเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยินอยู่คุ้นหู เช่น เสียงสัตว์ ยานพาหนะ เครื่องใช้ในครัวเรือน ชอบฟังนิทานที่ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังแบบสองต่อสอง ฟังได้ไม่นานแต่จะฟังอย่างตั้งใจ

เด็ก 4 ขวบ ฟังเรื่องได้นานขึ้น ยังชอบให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังแบบสองต่อสองอาจเลือกหนังสือมาให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟัง สามารถปฏิบัติตามคำสั่งง่าย ๆ ได้

เด็ก 5 ขวบ จะตั้งใจฟังนานขึ้น ชอบฟังนิทาน เพลง เล่นนิ้ว และคำคล้องจอง สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้มากขึ้น

ในด้านการพูด

เด็ก 2 ขวบ มีคำว่า “ไม่” ติดปาก พยายามพูดคำง่าย ๆ แต่อาจพูดประโยคสั้น ๆ จนถึงโต้ตอบได้ด้วยคำศัพท์ง่าย ๆ และสั้น ๆ สามารถเรียกชื่อต่าง ๆ ได้ เช่น อวัยวะต่าง ๆ รูปภาพ และขอบตอบสั้น ๆ

เด็ก 3 ขวบ สามารถสนทนาโต้ตอบได้แต่ยังใช้คำง่าย ๆ และประโยคสั้น ๆ ที่มี 3-4 คำได้ อาจพูดคนเดียว ชอบใช้คำถามประเภท “ทำไม” กับผู้ใหญ่

เด็ก 4 ขวบ เรียนรู้ศัพท์ใหม่ได้เร็วและนำไปใช้ เพื่อบ่งถึงความคิด ท่าทางและความรู้สึกของตัวเอง เชื่อมคำได้มากขึ้น รู้จักนำกฎไวยากรณ์ไปใช้ ชอบโอ้อวดและทะเลาะบางทีพูดคนเดียวคุยกับเพื่อนในฝัน ชอบทดสอบภาษาและใช้คำถาม “ทำไม” เพื่อหาคำตอบ

เด็ก 5 ขวบ ใช้ภาษาได้เหมาะสมถูกกาลเทศะมากขึ้น ชอบพูดมากชอบใช้ประโยค “เพราะว่า...” รู้คำศัพท์กว้างขวางขึ้น สามารถใช้ประโยคยาว ๆ ที่มีคำ 6-8 คำได้ สามารถใช้คำพูดเปรียบเทียบวัตถุ 2 สิ่งได้

ในด้านการเขียน

เด็ก 2 ขวบ ลากเส้นขยุกขยิก ลากเส้นตามรูปร่างกลมได้ จับดินสอหรือปากกาโดยใช้ทั้งมือจับและทั้งแขนขยับเขยื้อน จะขีดเขียนจนเต็มหน้ากระดาษ พอใจกับรอยขีดเขียนของตนเอง

เด็ก 3 ขวบ ชอบเขียนตัวอักษรตัวโต ๆ ทุกหนทุกแห่ง ชอบวาดและระบายสีที่ออกมาจะใหญ่ ง่าย และไม่สมบูรณ์

เด็ก 4 ขวบ จดจำอักษรบางตัวได้รวมทั้งจำชื่อตัวเองก็ได้ อาจเขียนชื่อตัวเองได้หรือเขียนได้เป็นบางตัว ชอบวาดและระบายสี การวาดรูปคนวาดแค่เพียงเส้นตรงแนวตั้งและร่างแบบหยาบ ๆ แต่วาดรูปร่างกลมและสี่เหลี่ยมได้

เด็ก 5 ขวบ เขียนชื่อตนเองได้ การเขียนพยัญชนะ ตัวเลข อาจเขียนไม่เรียงลำดับ และ บางทีเขียนกลับหัวก็มี สามารถเขียนตัวเลขได้แต่ตัวไม่เท่ากันและมีขนาดพอดี ๆ จับดินสอปากกาหรือพู่กันได้ดีขึ้น ขอบวาดและระบายสี สามารถวาดภาพที่ยากขึ้นได้ และภาพมีความสมบูรณ์มากขึ้น ชอบเลียนแบบ สามารถวาดรูปสี่เหลี่ยมและวงกลมเข้าด้วยกัน ชอบถามถึงตัวสะกดของคำ

ในด้านการอ่าน

เด็ก 2 ขวบ อาจจำสิ่งของได้ สามารถเปิดหนังสือชี้และเรียกชื่อได้ถูกต้อง

เด็ก 3 ขวบ อาจรู้จักใช้คำง่าย ๆ (บางคนใช้วิธีท่องจำ บางคนก็จำได้เอง)

เด็ก 4 และ 5 ขวบ บอกได้ถูกว่าคำไหนเหมือนหรือต่างกัน จำคำได้บ้าง เช่นชื่อตนเอง ป้ายประกาศ ชื่อขนมที่รับประทานบ่อย ๆ โฆษณาในโทรทัศน์ ยี่ห้อรถยนต์หรือสินค้า

เด็กปฐมวัยเป็นระยะที่มีการพัฒนาทางภาษาได้เร็วสามารถพูดเป็นประโยคที่ชัดเจน รู้จักคำมากขึ้น สามารถเลือกคำได้เหมาะสม รู้จักฟัง เข้าใจ และทำตามคำสั่งได้ สนใจการฝึกอ่าน ชอบเล่าเรื่อง สนใจคำใหม่ ๆ ศัพท์ต่าง ๆ ชักถามความหมายของคำอยู่เสมอ แนวทางการส่งเสริมภาษาสำหรับเด็กคือเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้พูด สนทนาโต้ตอบ เล่นเกมการศึกษา เล่าเรื่องให้ฟัง อ่านโคลง คำคล้องจอง อ่านหนังสือให้ฟัง ร้องเพลง การรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น ครู ผู้ปกครอง ควรได้รับความรู้และแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความพร้อมทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อให้สามารถส่งเสริมด้านภาษาแก่เด็กได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

สุภาวดี ศรีวรรณ (2542 : 229-234) ได้อธิบายถึงแนวทางการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัย มีพัฒนาการทางภาษาที่ดีส่วนใหญ่จะใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือสอดแทรกให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมที่จัดให้กับเด็กควรสอดคล้องกับพัฒนาการเด็กตามระดับอายุต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมทางภาษาให้กับเด็กควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ควรจะมองเห็นความสำคัญของเด็กและควรให้เด็กรู้สึกมั่นใจและปลอดภัย เพศทำให้เกิดความแตกต่างด้านทักษะทางภาษาในโรงเรียน เด็กผู้ชายบางที่พัฒนาการทางภาษาจะช้ากว่าเด็กผู้หญิงแต่ไม่ถือว่าเป็นการผิดปกติ การฟังและการเห็น ครูจะต้องสังเกตการฟังตลอดจนสายตาของเด็ก ครูควรจะเป็นคนแรก ที่พบว่าเด็กมีความผิดปกติทางหูทางตา ดังนั้นครูควรสังเกตและตรวจสอบด้านการฟังและสายตาของเด็กตลอดเวลา ลำดับที่ของเด็กในครอบครัวก็มีส่วนสำคัญ ครอบครัวที่มีลูกคนเดียวเด็กมีโอกาสดำเนินทางด้านภาษามากกว่าครอบครัวที่มีลูกหลายคน และลูกคนสุดท้ายต้องมักพบว่า มีปัญหาทางด้านภาษา เนื่องจากพ่อแม่มีงานยุ่ง ก็จะบอกให้ลูก ๆ ไปเล่นกับพี่ ๆ เด็กจะไม่พัฒนาภาษาที่ถูกต้อง อีกประการหนึ่งลูกคนสุดท้ายมักจะถูกตามใจ หรือมีคนสนใจมากเด็กจะแสดงกิริยา เช่น ร้องไห้เมื่อไม่สบอารมณ์ ทำให้ไม่พัฒนาภาษา และประการสุดท้ายลูกคนสุดท้ายจะเรียนภาษา จากพี่ ๆ อาจได้ภาษาที่ไม่ถูกต้อง พ่อแม่จึงควรพูดคุยกับลูกทุก ๆ วัน เด็กต้องการที่จะติดต่อพูดคุยกับคนอื่น การได้พูดมาก ๆ จะทำให้

เด็กมีการพัฒนาทางด้านภาษามากขึ้น จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย นั้น ควรให้โอกาสในการฝึกฝนประสาทสัมผัส การยอมรับฟังเด็ก การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ การมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี การตั้งใจฟังเด็กการไม่มีอคติ ต่อการใช้ภาษาของเด็ก และการที่เด็กมีโอกาสดำเนินการพูดอย่างสนุกสนาน ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอาจจัดประสบการณ์ให้เด็กได้ฝึกทักษะด้านการฟัง การพูด การอ่านและการเขียนในบรรยากาศที่เป็นอิสระ ใช้สื่อประกอบการฝึกฝน ตลอดจนให้กำลังใจและความมั่นใจเพื่อเป็นแรงเสริมให้เด็กเกิดการพัฒนาภาษาได้ดี

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กก็คือการส่งเสริมและกระตุ้น ความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก โดยเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้มีส่วนร่วมในการฝึกพูด ฟัง ฟังการโต้ตอบ แสดงความคิดเห็นและฝึกทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ควรส่งเสริมและฝึกฝนให้เด็กอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาภาษาอย่างเหมาะสมและเต็มศักยภาพของเด็กและการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาสำหรับเด็กนั้น ครูผู้สอนควรได้จัดประสบการณ์ที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นให้เด็กได้ฝึกฝน ได้รับการพัฒนาทักษะทางภาษาอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับวัย

4. แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถด้านการพูด

4.1 ความหมายของการพูด

รังสรรค์ จันตะ (2541 : 21) ได้กล่าวถึงการพูดไว้ว่า การพูด หมายถึง กระบวนการหนึ่งในการสื่อสารของมนุษย์ ผู้พูดเป็นผู้ส่งสารอันเป็นเนื้อหาสาระของข้อมูล ความรู้ กับอารมณ์ ความรู้ ความต้องการและการคิดเห็นของตนเองประกอบกับกิริยาท่าทางต่าง ๆ ส่งไปยังผู้ฟัง หรือผู้รับสารเพื่อให้ได้รับทราบและเกิดการตอบสนองในขั้นสุดท้าย

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 86) ได้ให้ความหมายของการพูด การพูดเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง (a dynamic process) ของมนุษย์ หมายถึง การที่ผู้พูดและผู้ฟังต่างก็สื่อความหมายด้วยการเข้ารหัส (encoding) และการถอดรหัส (decoding) ของข่าวสาร (message) ร่วมกันและก่อให้เกิดผลต่อเจตคติ ทักษะความรู้ และความสนใจซึ่งกันและกัน สำหรับการพูดเป็นกระบวนการที่ต้องใช้รหัส ก็เพราะเพื่อให้ผู้พูดสามารถใช้รหัสแทนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของเขาออกมาเป็นคำพูดและการสื่อความหมายเกิดขึ้นในโอกาสหนึ่งภายใต้สภาพสิ่งแวดล้อมที่กว้างขวางของสังคมมนุษย์ นอกจากนี้กระบวนการในการสื่อสารด้วยการพูดของมนุษย์ยังเป็นกระบวนการในการเลือกสรรและส่งสัญญาณให้ผู้ฟังสามารถทราบความหมายของผู้พูดได้อย่างใกล้เคียงคล้ายคลึงกับที่ผู้พูดประสงค์ หรืออีกอย่างหนึ่ง คือ ใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

ชิตาพร เอี่ยมสะอาด (2548 : 98) กล่าวว่า การพูดเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ในการสื่อสารด้วยการใช้ภาษาในรูปของน้ำเสียง ถ้อยคำ อากัปกิริยาท่าทาง สีหน้าและแววตา ใน

สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือทดสอบความรู้สึกของตน เพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจและมีการตอบสนอง

วรารณ รักริย (2547 : 44) กล่าวว่า การพูด หมายถึงการฝึกให้เด็กมีทักษะในการพูดสื่อความหมายให้เข้าใจ และสามารถพูดเพื่อถ่ายทอดความเข้าใจได้ รวมทั้งการใช้ภาษาและถ้อยคำที่สุภาพ ตลอดจนมารยาทในการพูด จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมา สรุปได้ว่า “การพูด” หมายถึงความสามารถในการใช้ภาษาติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์ การอยู่ร่วมกันในสังคม จำเป็นต้องใช้ภาษาพูดในการสื่อความหมายซึ่งกันและกัน เพื่อแลกเปลี่ยนหรือถ่ายทอดความคิดเห็น ความรู้สึกเจตคติ ตลอดจนประสบการณ์ให้ผู้อื่นเข้าใจ ซึ่งจะทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น

4.2 ความสำคัญและประเภทของการพูด

สุภาวดี ศรีวรรณ (2542 : 63- 64) ได้กล่าวว่าการพูดเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการติดต่อ สื่อสารที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต การฝึกพูดเป็นพื้นฐานที่จะช่วยฝึกทักษะทางด้านภาษาเป็นอย่างดี ซึ่งจุดประสงค์ของการพูดมีดังนี้

1. เพื่อให้เด็กพัฒนาการพูดได้คล่องเป็นธรรมชาติ ได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ
2. พัฒนาความสามารถในการพูดได้ชัดเจน เช่น เสียง “ส” นอกจากนี้ยังคงพูด ด้วยเสียงที่นาฬารื่นหู ไม่ดัง ไม่ค่อยเกินไป มีความมั่นใจในการพูด
3. พูดถูกต้องจนเป็นนิสัย เช่น เด็ก ๆ มักจะพูดประโยคปฏิเสธว่า “ผมเปล่าทำ” ต้องแก้เป็น “ผมไม่ได้ทำครับ” หรือไม่ได้ทำค่ะ
4. เพื่อใช้ภาษาเป็นเครื่องมือติดต่อกับสังคมกับเพื่อน ๆ และบุคคลอื่น ๆ การที่เด็กจะเป็นที่คบหาสมาคมด้วยย่อมต้องมีภาษาที่สุภาพ ดังนั้น การให้การศึกษาแก่เด็กวัยนี้ย่อมจะต้องฝึกเด็กให้รู้จักใช้คำสุภาพทั้งหลาย เช่น คำว่า “ขอโทษ” “ขอบคุณ” “ขอโทษ” โดยต้องเป็นแบบแผนให้ และต้องให้เด็กรู้จักใช้อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้จะต้องให้เด็กรู้จักกาลเทศะด้วยเสียงที่พูดในห้องเรียนย่อมจะต้องดังเหมือนเสียงใช้ในสนาม
5. เพื่อพัฒนาความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น คือไม่เพียงแต่แสดงความคิดเห็นของตนเท่านั้น แต่ยังสามารถเข้าใจสิ่งที่คนอื่นพูด
6. การฝึกเสียงคำพูดก่อนที่จะบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ หากไม่ฝึกในเรื่องนี้ เด็กจะเล่าเรื่องไม่ตรงจุด
7. เรียนรู้เกี่ยวกับภาษา เช่น หลักการของการอ่านออกเสียง เสียงวรรณยุกต์ การเว้นวรรค การเรียบเรียงคำให้เป็นประโยค

นงเนตร ธรรมบรร (2544 :113-114) กล่าวว่า พัฒนาการทางการพูดว่า การพูดถือว่าเป็นการแสดงออกทางพัฒนาการทางภาษาด้านหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญพอ ๆ กับการเขียนเลยทีเดียว

การพูดเป็นการรวบรวมประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ของเด็ก ๆ เข้าด้วยกัน อันได้แก่ ความรู้สึก การรับรู้ การเรียนรู้ ความจำ และความรู้ความเข้าใจ

สรุปได้ว่า การพูดเป็นทักษะทางภาษาที่สำคัญอย่างหนึ่งใช้ในการสื่อสาร การถ่ายทอด ความรู้สึกนึกคิดและความเห็น เพื่อให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็กปฐมวัย หากผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย รู้จักหาวิธีที่จะส่งเสริมพัฒนาการพูดที่เหมาะสมและฝึกบ่อย ๆ ก็จะทำให้เด็กกล้าแสดงออกทางการพูด รู้จักเรียงลำดับการพูดของเรื่องราวก่อนหลังไม่วกไปวนมา ทำให้การสื่อสารถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของตนถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น

4.3 พัฒนาการความสามารถด้านการพูด

พัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยนั้นมีขั้นของพัฒนาการทางภาษาและการพูด โดยเริ่มต้นจากการที่เด็กเริ่มรู้ภาษาและคำพูดจากการได้ยิน เด็กสามารถฟังเข้าใจสิ่งที่ได้ยินก่อนที่จะพูดได้ ทักษะในการฟัง การรับรู้ และเข้าใจการพูดของเด็กเกิดก่อนทักษะในการพูดสื่อภาษา พัฒนาการทางภาษาและการพูดจึงเริ่มจากพัฒนาการด้านการฟัง โดยการรับรู้ผ่านประสาทหูส่งไปยังสมองเพื่อแปลความหมาย ทำให้เข้าใจคำพูดนั้น ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงพัฒนาการทางภาษาด้านการพูดไว้ดังนี้

ชนิกา ตูจินดา (2540 : 2-3) กล่าวถึง พัฒนาการทางการพูดของเด็กว่าเด็กอายุ ก่อน 2 ปี เป็นระยะก่อนที่จะเริ่มพูดเป็นคำพูด และหลังจาก 2 ปี เป็นต้นมา คือระยะของการพูด ซึ่งระยะนี้โดยเฉพาะ 3-6 ปี ภาษาพูดของเด็กจะพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยเด็กเริ่มเข้าใจหลักไวยากรณ์อย่างง่าย และสามารถที่จะสร้างประโยคที่ยากขึ้นได้อีกด้วย

เพ็ญแข ประจณปัจจนิก (ม.ป.ป. : 19) กล่าวถึงพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัย 1-5 ปี ไว้ดังนี้

1. ระยะอ้อแอ้ (Babbling) จะเริ่มเมื่อเด็กมีอายุประมาณ 3 เดือน และจะเห็นชัดเมื่อเด็กอายุ 6 เดือนแล้ว เด็กจะอ้อแอ้ทั้งเวลาเมื่อมีคนอยู่ด้วย และเวลาอยู่คนเดียว
2. ระยะเล่นเสียง (Vocal Play) คือ การที่เด็กทำเสียงสูงต่ำประกอบไปด้วย พบในระยะเวลาประมาณ 6-8 เดือน
3. ระยะเลียนเสียง (Jargon Stage) เป็นลักษณะการพูดของเด็กระยะก่อน 2 ปี คือ การที่เด็กเลียนแบบเสียงพูดของผู้ใหญ่ ถ้าฟังเดิน ๆ คิดว่าเด็กพูดเป็นประโยคยาว ๆ แต่ที่จริงแล้วไม่มีความหมาย
4. ระยะพูดย่อ ๆ หรือการพูดคลุมความหมาย เกิดขึ้นระยะ 2 ปี ขึ้นไป เด็กจะนำคำมารวมกันพูดสั้น ๆ การเรียงคำอาจสลับสับสน และส่วนใหญ่จะมีเสียง 2 หรือ 3 คำ เท่านั้น เช่น “แมวไหน” เป็นต้น หรือตัดคำให้เหลือคำเดียว เช่น “ไป”

5. การใช้ท่าทาง (Gestures) เกิดในช่วงที่เด็กยังไม่สามารถใช้คำพูดบอกความต้องการได้ จึงใช้ท่าทางเพื่อทดแทนภาษา แต่หลังจาก 2 ปีไปแล้ว เด็กจะใช้ท่าทางน้อยลงไปเป็นลำดับ

Hurlock (1984 : 121-125) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของพัฒนาการทางการพูด ไว้ดังนี้

1. ความเข้าใจภาษาที่คนอื่นพูด (Comprehension) ความสามารถที่จะเข้าใจคำพูดของผู้อื่น ต้องอาศัยความรู้ศัพท์ต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน ทำนองเดียวกันที่ผู้ใหญ่เรียนรู้ภาษาต่างประเทศก็ต้องรู้คำศัพท์มาก่อนพอสมควร จึงจะจับใจความได้และอาจเข้าใจภาษาก่อนจะพูดได้ เด็กอาจเข้าใจท่าทางการพูด การกระทำ แต่อาจไม่เข้าใจคำ หรือประโยคที่พูด ในการพัฒนาความเข้าใจให้กับเด็กนั้น เด็กอาจมีการตอบสนองต่อทั้งลีลาการพูดและน้ำเสียงที่เขาได้ยินในสภาพการณ์ต่าง ๆ เด็กจะเรียนรู้ความหมายคำ สถานการณ์จากท่าทางเช่น การยิ้ม สุ่มเสียงที่พูด

2. การเรียนรู้คำศัพท์ (Vocabulary Learning) พิจารณาได้ 2 ด้าน คือ

2.1 คำศัพท์ทั่ว ๆ ไป ได้ลำดับขั้นของคำศัพท์ไว้ดังนี้

คำนาม เป็นคำแรกของเด็ก ซึ่งเกิดจากการเล่นเสียง

คำกริยา หลังจากที่ได้เรียนรู้คำนามเพียงพอที่จะไปใช้เรียกชื่อคน และสิ่งของในสภาพแวดล้อมได้แล้ว เขาก็จะเริ่มที่จะเรียนรู้คำศัพท์โดยเฉพาะคำศัพท์ที่เป็นการแสดงท่าทาง เช่น ให้เอาไป และถือไว้

คำคุณศัพท์จะปรากฏให้เห็นในราวปีครึ่ง คำคุณศัพท์ง่าย ๆ ที่ใช้ในเริ่มแรก ได้แก่ “ดี” “เลว” “ร้อน” “เย็น” และ “หนาว” ซึ่งจะใช้กับบุคคล อาหาร และของเล่น

คำวิเศษณ์ เด็กจะรู้จักใช้พร้อม ๆ กับคำคุณศัพท์ คำกริยาวิเศษณ์ที่ใช้ทั่ว ๆ ไปก็มี “ที่นี่” และ “ที่โน่น” ในช่วงสองปีแรกเด็กเรียนรู้คำศัพท์ได้ช้า หลังจากนั้นในระยะก่อนเข้าเรียนจะเรียนรู้เร็วขึ้น และจะเรียนรู้อย่างรวดเร็วหลังจากเข้าโรงเรียนแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากการได้รับการสอนโดยตรงจากครู และจากการได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น ผลจากการศึกษาค้นคว้าของนักจิตวิทยาหลายท่านพบว่าโดยเฉลี่ย เด็กประถมจะเรียนรู้จักคำประมาณ 20,000-24,000 คำ หรือ 5-6 % ของคำในพจนานุกรม ครั้นโตขึ้นเด็กชั้น ป.6 เด็กจะรู้จักคำศัพท์ประมาณ 50,000 คำและ ราว 80,000 คำ หรือ 22% ของคำในพจนานุกรมฉบับมาตรฐานสำหรับเด็กที่เริ่มเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งจำนวนคำศัพท์ที่เด็กเรียนรู้ส่งผลถึงภาษาพูดของเด็ก

2.2 ศัพท์เฉพาะ เฮอร์ล็อก (Hurlock) ได้แยกศัพท์เฉพาะออกเป็น 7 ลักษณะ คือ

ศัพท์เกี่ยวกับสี เด็กทั่วไปจะรู้จักชื่อสีขั้นต้นในราวอายุประมาณ 4 ปี และจะเรียนรู้ในสีอื่น ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสนใจเรื่องสี และโอกาสที่จะเรียนรู้

ศัพท์เกี่ยวกับเวลา เด็กอายุ 6-7 ปี จะรู้ความหมายของเวลา ตอนเช้า ตอนบ่าย ตอนกลางวัน ตอนกลางคืน ฤดูร้อน และฤดูหนาว

ศัพท์เกี่ยวกับเงิน เด็กอายุ 4-5 ปี เริ่มที่จะรู้ค่าของเหรียญตามลักษณะ ขนาดและ สีของเหรียญ

ศัพท์แสดง ช่วงอายุระหว่าง 4-8 ปี เด็กส่วนมากโดยเฉพาะเด็กชาย ใช้คำศัพท์แสดง แสดงออกทางอารมณ์และทำตามกลุ่มเพื่อน

ศัพท์สภณ สาบาน คำสาบานส่วนมากเด็กชายจะเป็นผู้ใช้ เริ่มในวัยเข้าเรียนเพื่อ สร้างเอกลักษณ์ให้ตนเองว่าโตแล้ว เพื่อทดแทนความรู้สึกที่เป็นปมด้อย และเพื่อดึงดูดความสนใจ

ศัพท์เฉพาะ เด็กหญิงเกือบทุกคนจะใช้ภาษา เฉพาะหลังจากอายุ 6 ปี เพื่อใช้สื่อสารกับเพื่อน

3. การสร้างประโยค (Forming Sentences)

เมื่อเด็กเริ่มพูดเป็นประโยค ก็มักทำโดยการเอาคำมาต่อกัน ซึ่งเด็กจะเริ่มทำได้ก่อน อายุ 2 ปี ระยะแรก ๆ ก็มักจะใช้คำเดียวก่อนอาจเป็นคำนามหรือคำกริยา มาประกอบกับท่าทาง เมื่อเด็กอายุ 2 ปี เด็กจะรวมคำมาต่อกันเป็นประโยคแต่ไม่สมบูรณ์ ประโยคมักประกอบด้วยคำนาม และคำกริยา บางครั้งอาจมีคำคุณศัพท์ หรือกริยาวิเศษณ์ด้วย เมื่ออายุ 4 ปี เด็กจะพูดเป็นประโยคได้ เกือบสมบูรณ์ และรู้จักใช้คำเกือบทุกชนิด พออายุ 6 ปี เด็กรู้จักใช้ประโยคเกือบทุกแบบ ประโยคที่ใช้ตอนแรก ๆ มักเป็นประโยคง่าย ๆ แล้วค่อย ๆ ซับซ้อนขึ้นตามลำดับ

4. การออกเสียง (Pronunciation)

เด็กจะเลียนเสียงตามที่ตนได้ยินดังจะเห็นได้ว่า เด็กจะพูดภาษาได้ตามลักษณะภาษา ที่ตนได้ยินมาจากสิ่งแวดล้อม ในช่วงอายุ 12-18 เดือน เด็กส่วนมากมักพูดฟังไม่รู้เรื่อง นอกจากคน ใกล้ชิดในช่วงอายุ 18-36 เดือน การออกเสียงดีขึ้นมาก การไม่เข้าใจสิ่งที่เด็กพูดทำให้เข้าใจผิดไม่รู้ว่า ต้องการอะไรแน่ มักทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจได้ง่าย และทำให้เด็กมีพฤติกรรมถอยหลัง คือ ใช้วิธี ร้องไห้เหมือนตอนที่ยังเล็กอีกครั้ง โดยปกติเด็กวัยหลัง 3 ปี จะออกเสียงชัดเจนขึ้น แต่ยังมีบางคนยัง ออกเสียงบางเสียงไม่ชัด เช่น “พ่อ เป็น ป้อ” “ช้าง เป็น ช้าง” “ฉี่ เป็น ลี” เป็นต้น แต่หลังจาก 5-6 ปี แล้ว การพูดแบบนี้จะค่อย ๆ หมดไป เด็กจะพูดชัดเหมือนผู้ใหญ่

สุภาวดี ศรีวรรณ (2542 : 68-70) กล่าวว่า พัฒนาการทางการพูดมีกระบวนการ ในการพูดของเด็กปฐมวัย 3 ขั้นตอน คือ

1. การออกเสียงทำได้โดยการออกเสียงทำได้โดยการเลียนแบบ เด็กเลียนแบบเสียง คำ และสำเนียงจากบุคคลที่เด็กติดต่อกันด้วย เมื่อไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ที่สำคัญการพูด ต่างออกไป เด็กจะเปลี่ยนภาษาพูดไปตามสิ่งแวดล้อมใหม่นั้น เพราะกลไกการออกเสียงและ นิสัยการพูดยังไม่ลงรูปแบบแน่นอน ด้วยเหตุนี้ พ่อแม่และนักการศึกษาบางคนจึงเห็นว่าวัยเด็กเล็ก เป็นช่วงที่ดีที่สุด ในการเรียนภาษาต่างประเทศเด็กจะพูดได้เหมือนเจ้าของภาษาแต่ถ้ารอไปเรียน เมื่อเด็กอยู่ชั้นมัธยม เด็กจะพูดภาษาด้วยสำเนียงภาษาแม่ของตน

2. การสร้างคำ คือ การเชื่อมโยงกับความหมายคำหลาย ๆ คำ มีเสียงเหมือนกันแต่มีความหมายต่างกัน เช่น สาด สารท ศาสน์ การสร้างคำจึงยากกว่าการออกเสียง ทั้งการเชื่อมโยงเสียงกับความหมายมีโอกาสผิดได้ง่าย ระยะแรกเด็กจะเรียนรู้ความหมายของคำที่ต้องการใช้ก่อน และบางครั้งก็ใช้ท่าทางช่วย เมื่อโตขึ้นก็หันไปใช้คำแสดงแทน เมื่อเด็กไปโรงเรียนเด็กจะทราบคำศัพท์ใหม่และความหมายใหม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะครูสอนได้โดยตรงและจากประสบการณ์ของเด็กเอง จากการอ่านหนังสือ ฟังวิทยุ หรือดูโทรทัศน์ นอกจากนี้เด็กอายุเท่ากันทราบจำนวนคำศัพท์ ไม่เท่ากันเนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล สติปัญญา อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและแรงจูงใจ

3. การสร้างประโยค ระยะแรกเด็กอายุ 12-18 เดือน พูดประโยคที่มีคำเพียงคำเดียวใช้ท่าทางประกอบ เช่น “ขอ” แล้วชี้ไปที่ตุ๊กตา หมายความว่า ขอตุ๊กตาให้หนู อายุ 2 ปี เด็กใช้ประโยคสั้น ๆ ได้ อายุ 4 ปี เด็กจะพูดประโยคต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เด็กชอบใช้ประโยคคำถามมาก พ่อเด็กพูดได้เด็กจะพูดไม่หยุดเหมือนกับตอนที่เด็กเดินได้เด็กจะเดินไม่หยุดเช่นเดียวกัน พัฒนาการทั้งสองอย่างนี้ทำให้เด็กเกิดทักษะและความรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญ

พัฒนาการทางการพูดของเด็กก่อนวัยเรียนในระยะ 2-5 ปีนี้ เป็นระยะที่เด็กมีความก้าวหน้าทางภาษาอย่างมาก การเรียนรู้ภาษาจะเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่ง ในระยะนี้เด็กจะจำคำศัพท์ได้อย่างรวดเร็วในช่วงอายุหนึ่ง ๆ คือ ระยะ 2-3 ปี เด็กจะรู้คำศัพท์เพิ่มมากกว่าหนึ่งเท่า ปัญหาทางด้านภาษา ครูควรสนใจในระยะนี้คือปัญหาทางการพูดของเด็ก เช่น พบว่า จะมีเด็กบางคนที่มีพัฒนาการทางภาษาช้ากว่าเด็กอื่น ๆ เช่น ปัญหาพูดไม่ชัด (Articulation) ปัญหาพูดติดอ่างปัญหาความผิดปกติทางสมองประเภท Aphasia รวมทั้งปัญหาเด็กมีความผิดปกติทางอวัยวะในการพูดหรือการได้ยิน (เพ็ญแข ประจวบปัจฉิม. ม.ป.ป. : 23-24) การพูดของเด็กไม่เป็นไปตามอายุ มีลักษณะที่สังเกตได้ คือเด็กไม่ค่อยเข้าใจคำพูดของผู้อื่น ทำให้ตอบสนองต่อคำพูดของผู้อื่นไม่ถูก เริ่มพูดคำที่มีความหมาย ได้ล่าช้ากว่าเด็กคนอื่น ๆ ซึ่งอยู่ในวัยเดียวกัน พูดได้ไม่เหมาะสมกับอายุ สื่อสารกับผู้อื่นด้วยภาษาพูดไม่ได้ หรือถ้าพูดได้ก็ไม่สามารถเล่าเรื่องต่อเนื่องกันได้ ซึ่งเด็กที่พูดช้าจะรู้จักคำศัพท์อยู่ในวงจำกัดและเรียบเรียงถ้อยคำได้ไม่ดี เด็กเหล่านี้จึงควรได้รับการกระตุ้นและแก้ไขความผิดปกติโดยรวดเร็วที่สุด

พนิดา ขาดยาภา (2544 : 8) ได้สรุปลักษณะการพูดของเด็ก โดยเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง มี 3 ลักษณะ คือ

1. การพูดซ้ำ ๆ (Repetition) จะสังเกตได้ว่าในขวบแรกเด็กมักจะพูดซ้ำ ๆ คำใหม่ที่ได้ยิน หรือเลียนเสียงต่าง ๆ แม้คำเหล่านั้นเด็กจะรู้จักดีแล้ว
2. การพูดคนเดียว (Monologue) เด็กมักจะพูดไปทำไปเหมือนกับปรารภความคิดของตนเอง ออกมาดัง ๆ อาจจะเป็นนิยาย หรือเล่นสมมติเป็นครู พ่อ แม่ การพูดลักษณะนี้ไม่เกี่ยวกับการสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจ เป็นการพูดเพื่อความเพลิดเพลินของตนเองเท่านั้น

3. การสื่อความเข้าใจ (Communication) เป็นการพูดกับตนเองต่อหน้าผู้อื่น การที่เด็กพยายามทำความเข้าใจบุคคลอื่น และใช้ภาษาเป็นสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจ โดยการอธิบาย ชักถาม วิจารณ์ ลักษณะการพูดเช่นนี้แสดงถึงวิวัฒนาการทางด้านการคิด การพูดและการใช้ภาษาที่สูงขึ้น

จุฑารัตน์ อินนุพัฒน์ (2543 : 14) เด็กอายุ 4-5 ปี จะเป็นระยะที่พัฒนาการทางการพูดเป็นไปอย่างรวดเร็ว รู้จักคำมากขึ้น สามารถเลือกใช้คำที่มีความหมายได้อย่างเหมาะสม รู้จักฟัง เข้าใจและทำตามคำสั่งได้ สนใจการฝึกอ่าน สนใจคำใหม่ๆ และชักถามความหมายของคำอยู่เสมอ สามารถร้องเพลงสั้นๆ ได้ ชอบเล่าเรื่องและลำดับความได้ตั้งแต่ต้นจนจบ ดังนั้นแนวทางในการส่งเสริมภาษาพูดให้เด็ก เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็คือ ให้เด็กทุกคนได้มีโอกาส ในการฝึกพูด ฝึกการฟัง และฝึกการอ่าน ตลอดจนให้เด็กได้ลำดับเรื่องราวหลังจากที่เล่าให้ฟังแล้ว เพื่อเป็น การฝึกความจำ ความเข้าใจคำศัพท์ ความหมายของคำ และเรื่องราวต่างๆ ได้

ราศรี ทองสวัสดิ์ (2545 : 7-10) ได้กล่าวถึง สิ่งที่จะนำมาฝึกภาษาพูดให้แก่เด็กปฐมวัยซึ่งได้แก่ พื้นฐานทางภาษา 6 ด้าน คือ การฝึกความสนใจในการอ่าน การฝึกความจำ การฝึกให้ตอบความหมายของคำตลอดจนการฝึกการพูดด้วยประโยคสั้น ๆ การฝึกการรับรู้โดยการเห็น ฝึกกล้ามเนื้อให้แข็งแรง และการฝึกประสาทสัมผัส

ศรียา นิยมธรรมและประภัสสร นิยมธรรม (2541 : 52-55) กล่าวว่า การส่งเสริมพัฒนาการทางการพูด ของเด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. พูดให้ชัดเจน พ่อแม่ควรออกเสียงให้ชัด พูดช้าพอประมาณเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสได้เลียนแบบได้ง่ายขึ้น

2. พูดให้ถูกต้อง พ่อแม่ไม่ควรแก้งพูดไม่ชัด หรือใช้ภาษาพูดแบบเด็ก ๆ ในขณะที่สนทนาโต้ตอบกับเด็ก แม้จะล้อเลียนก็ตามแต่ควรช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาที่ถูกต้องโดยการเป็นแบบอย่างที่ดี การพูดที่ไม่ชัดหรือใช้ภาษาพูดแบบเด็กจะทำให้เด็กขาดโอกาสในการเรียนรู้ในสิ่งที่ควรจะได้เรียนรู้

3. ใช้ภาษาที่ก้าวหน้าขึ้นไปตามลำดับ ภาษามักซับซ้อนขึ้นตามวัยพ่อแม่ควรสังเกตและใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ไม่ควรใช้ภาษาที่ทำให้เด็กเกิดการสับสนขณะเดียวกันก็ควรให้เป็นประโยคที่สมบูรณ์ตามวัย เช่น จาม น้ำ - ขอน้ำ - ขอน้ำน้อยคะ ฯลฯ

4. พูดบ่อย ๆ ควรพูดกับเด็กถึงทุก ๆ อย่างที่ผ่านเข้ามาในสายตา และความสนใจของเด็ก แม้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อจะเอาเด็กเข้านอน ก็พูดว่า “นอนกันนะ” หรือ “แม่เอน้องนอนนอน” “นอนนอนกับแม่” ฯลฯ ให้เด็กได้ยินซ้ำๆ กัน จะช่วยให้เด็กเข้าใจความหมายพร้อม ๆ กับจำคำไว้

5. พูดให้ถูกหลักไวยากรณ์ พ่อ แม่ จะต้องแก้ไขข้อผิดพลาดในการออกเสียงของลูกทั้งในการใช้คำและประโยค เพราะเป็นการจัดหาแบบอย่างที่ถูกต้องดีงามให้ ช่วยกระตุ้นให้เด็ก

เลียนแบบแทนการดู ซึ่งจะทำให้เกิดความคับข้องใจอันจะนำไปสู่การติดอ่างได้ ควรให้เด็กรู้สึกปลอดภัย ไม่เครียดจนเกินไป อย่างไรก็ตามการพูดตะกุกตะกักนั้นถือว่าเป็นเรื่องปกติในการพัฒนาภาษา ในระยะที่พ่อแม่กระตุ้น การฝึกนั้นต้องระวังอย่างให้เปลี่ยนความรู้สึกเป็นเกลียดชัง เด็ก 4-5 ปี ที่มีปัญหาทางพฤติกรรม เช่น ดื้อเกร็งมักติดอ่างหรือพูดตะกุกตะกักไปด้วย พ่อ แม่ ควรทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ใช้ภาษาง่าย ๆ ในการติดต่อกัน ให้เวลากับเด็ก ทำเป็นไม่สนใจต่ออาการตะกุกตะกักเสียบ้างก็จะช่วยแก้ปัญหานี้ให้ลุล่วงไปได้

6. ฟังอย่างสนใจ เด็กต้องการโอกาสในการฝึกพูด ครอบครัวสมัยใหม่ พ่อแม่มักสนใจต่อกิจกรรมของลูกและมักเร่งรัดเด็กจนแทบไม่มีเวลาสำหรับฟังเด็กเป็นเหตุให้เด็กขาดความมั่นใจในการใช้ภาษาก่อให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรมด้วยความเชื่อมั่นทางภาษานั้นอาศัยประสบการณ์ซ้ำ ๆ โดยเริ่มมาตั้งแต่วัยเด็ก ฉะนั้นการเล่นเกมส์ซ้ำ ๆ โดยหาคำมาเปลี่ยนก็เป็นการฝึกใช้ภาษาเช่นกัน

7. อ่านอย่างสม่ำเสมอ เด็กต้องการประสบการณ์ในการฟัง ฉะนั้น พ่อแม่ควรใช้เวลาว่าง ๆ วันละ 15 นาที ช่วยเด็กในการพัฒนาการออกเสียงด้วยการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง โดยให้ดูภาพประกอบและถามให้โต้ตอบบ้าง ขณะเดียวกันก็คอยแก้ไขคำผิดหรือเสียงที่ไม่ชัดไปด้วยแต่ไม่จำเป็นต้องแก้ตลอดเวลาจนเด็กหมดสนุกและไม่กล้าพูด

8. หัดเรียกชื่อสิ่งต่าง ๆ พ่อแม่จะช่วยเพิ่มคำศัพท์ให้ลูกได้ด้วยการบอกชื่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวที่เด็กได้พบได้เห็น หรือจากหนังสือที่มีภาพประกอบ หรือให้ทำกิจกรรมประจำวันในบ้าน หาคำศัพท์ใหม่ ๆ ที่มีความหมายทำนองเดียวกันกับศัพท์ที่เด็กรู้แล้วมาพูดให้เด็กเข้าใจในความหมายที่ต่างกันออกไป เช่น ใช้คำเดียวกัน ในลักษณะนามหรือกริยาหรือคุณศัพท์ เช่น แม่รักหนู หนูหิบดีดอกรักให้แม่หน่อย หนูของแม่เป็นเด็กน่ารัก เป็นต้น แล้วให้เด็กพูดตาม

9. กระตุ้นบ่อย ๆ พ่อแม่สามารถจัดสิ่งแวดล้อมหลาย ๆ อย่าง ให้เป็นที่น่าสนใจหรือเกิดความประทับใจ เพื่อให้เด็กมีโอกาสดูถึง ยังมีสิ่งเร้าให้เด็กมากเท่าไรก็เท่ากับว่าช่วยกระตุ้นให้เด็กได้ใช้ภาษาพูดซึ่งช่วยพัฒนาการทางภาษามากขึ้นเท่านั้น ในการจัดประสบการณ์ให้เด็กทำให้เด็กมีความคิดใหม่ ๆ ซึ่งเป็นเสมือนกุญแจในการสร้างภาษา

10. การใช้รางวัล ภาษาเป็นเครื่องมือความหมาย และใช้แทนพฤติกรรมได้ เด็กควรได้เรียนรู้ ความจริงข้อนี้ เช่น เวลาโกรธ อาจใช้คำพูดแทนการชกต่อย การขอสิ่งที่อยากได้แทนการหยิบฉวยตามอำเภอใจ ฯลฯ เด็กควรได้รับรางวัลเสมอ ๆ หรือบ่อย ๆ ทันททีที่เขาใช้ภาษาพูดในการสื่อสาร

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางภาษาด้านการพูด จะเริ่มตั้งแต่แรกเกิด โดยเด็กจะเริ่มเปล่งเสียงร้องให้ไม่มีความหมายก่อน จากนั้นเด็กจะค่อย ๆ พัฒนาคำพูดคำเดียวก่อนจึงค่อย ๆ พัฒนามาเป็นประโยคสั้น ๆ ได้ และมีความซับซ้อนมากขึ้น เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนจนสามารถใช้ภาษาพูดในการสื่อสารความคิดความต้องการและความรู้สึกของเด็กเองให้ผู้อื่นทราบได้เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ ทั้งนี้ต้อง

อาศัยปัจจัยต่าง ๆ เช่น พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู พี่เลี้ยง เพื่อน และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก เป็นสิ่งเร้า เพื่อกระตุ้นและแก้ไขความผิดปกติให้เด็กมีพัฒนาการทางการพูดที่ดี และเหมาะสมกับวัยมากที่สุด

4.4 แนวทางในการส่งเสริมความสามารถด้านการพูด

การจัดประสบการณ์ทางการศึกษา เป็นการจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมทั้ง ภายใน และภายนอกห้องเรียนเพื่อช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษา พัฒนาทักษะในการสื่อสาร ทั้งที่เป็นภาษาพูดและภาษาท่าทาง

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542 : 52) ได้กล่าวถึงแนวการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริม การสื่อสารว่า กิจกรรมต่างๆ ที่สามารถนำมาสอนทางด้านภาษา ได้แก่

1. การเล่านิทาน
2. การอ่านหนังสือต่าง ๆ
3. การดูภาพแล้วบรรยาย
4. การท่องบทกลอนหรือคำคล้องจอง
5. การสนทนา การอภิปราย
6. การแสดงละคร
7. การแสดงบทบาทสมมติ

หรรษา นิลวิเชียร (2540 : 241-216) กล่าวว่า สิ่งสำคัญในการวางแผนจัดเตรียม ประสบการณ์ทางภาษาด้านการสื่อสารให้แก่เด็ก คือ การให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีความหมายโดยคำนึง ถึงความสนใจตามธรรมชาติของเด็ก ซึ่งได้นำแนวคิดของลินด์ฟอร์ส (Lindfors) มาใช้ในการวางแผนโปรแกรมทางภาษาเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการสื่อสารของเด็กดังต่อไปนี้

1. การเล่าเรื่อง เด็กควรมีความสามารถในการเล่าเรื่องราว หรือฟังเรื่องราวทั้งที่เป็นจริง และเป็นจินตนาการตามลำดับเวลา ก่อนหลัง ข้อเสนอแนะในการเล่าเรื่องมีดังนี้

- 1.1 เลือกเรื่องที่เหมาะสมกับผู้ฟังและผู้อ่าน โดยคำนึงถึงความรู้และความสนใจ ของเด็ก
- 1.2 เน้นความสำคัญของเนื้อเรื่องมากกว่ารายละเอียดปลีกย่อย ซึ่งเป็นส่วนประกอบของเรื่อง
- 1.3 เรียงลำดับเรื่องตามเหตุการณ์และเวลา ไม่ย้อนไปย้อนมาโดยไม่จำเป็น
- 1.4 ใช้เทคนิควิธีการทางภาษาหลาย ๆ วิธี เช่น การเน้นเสียง การทำเสียงให้

สอดคล้องกับลักษณะตัวละคร การยกตัวอย่างประกอบ เป็นต้น

2. การอธิบาย การบอก

เด็ก ๆ ควรมีโอกาสได้แสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึก หรือความรู้ที่ตนมีให้ผู้อื่น ได้รับรู้ ข้อควรคำนึงในการจัดกิจกรรมการอธิบายหรือการบอกก็เช่นเดียวกับการเล่าเรื่อง คือควรเลือก เนื้อหาที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะและความสนใจของเด็ก เรื่องควรชัดเจนเรียงลำดับ ไม่ก่อให้เกิดความ

สับสน หาวิธีการอื่นๆ ทางด้านภาษามาช่วยประกอบ เช่น การยกตัวอย่าง การเปรียบเทียบ วิธีการที่ใช้มากที่สุดในการฝึกการพูดของเด็กก็คือ ครูเป็นผู้ถามคำถาม และเด็กเป็นผู้ตอบ

3. การแสดงออก

เด็กควรมีความสามารถในการแสดงออกถึงความรู้สึก และความคิดเห็นส่วนตัวให้ผู้อื่นเข้าใจ อย่างน้อยที่สุดการแสดงออกทางภาษาจะช่วยสร้างคุณลักษณะส่วนตัวของเด็ก และส่งเสริมความเข้าใจ ความรู้สึกของผู้อื่น

บันลือ พฤษะวัน (2543 : 21-35) กล่าวว่า ประสบการณ์ทางภาษาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ของเด็ก ความสำคัญของการจัดประสบการณ์ทางภาษาเด็กปฐมวัย จะประกอบด้วย แนวทางแห่งการมุ่งประโยชน์ 3 ทางด้วยกัน ได้แก่

1. เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ในการเรียนรู้ และรับการสอนจากครูได้ดี
2. เป็นเครื่องมือสำคัญของครูที่จะใช้ตรวจสอบผลการเรียน และช่วยเหลือแก้ไขเด็กให้เรียนได้ดีขึ้น
3. เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของเด็กที่จะได้เล่น ได้เรียนร่วมกันอย่างสนุกสนาน อย่างมีชีวิตชีวา รวมทั้งเรียนรู้ในการปรับตัวด้วย

ลักษณะของการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประสบการณ์ทางภาษาด้านการสื่อความหมายด้วยการพูดควรเป็นดังนี้

1. เพื่อสนองความต้องการและความสนใจให้เด็กได้เรียนรู้ในสิ่งที่เด็กอยากรู้โดยได้เล่นได้ใช้ภาษาอย่างสนุกสนานและเพลิดเพลิน
2. เพื่อสนองความต้องการแห่งวัยให้ได้เคลื่อนไหวร่างกาย ได้ใช้สติปัญญาและภาษาในการสังเกตเปรียบเทียบ และ ขยายประสบการณ์ที่มีความหมายที่เด็กเข้าใจ และได้ใช้ความเข้าใจนั้นไปสู่การเล่น การสนุกกับงานต่าง ๆ ที่ครูจัดให้เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า ในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการสื่อสารของเด็กปฐมวัยนั้น สามารถจัดกิจกรรมได้หลายวิธี แต่ละวิธีล้วนเป็นการจัดประสบการณ์ทางภาษา ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกฝนทำซ้ำ ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้พูดคุย ซักถาม และแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ อย่างการใช้หนังสือภาพในกิจกรรมการเรียนการสอน เด็กจะได้รับประสบการณ์ตรงในการสื่อความหมายผ่านภาพและลายเส้นตามจินตนาการ ซึ่งจะเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะทางด้านภาษาด้านการฟังและการพูดในขั้นต่อไป

5. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้หนังสือภาพ

5.1 ความหมายของหนังสือภาพสำหรับเด็กปฐมวัย

กรมวิชาการ (2538 : 25-32) ได้ให้ความหมายของหนังสือภาพ (คำคล้องจอง) คือ หนังสือเล่มแรกของลูกเพราะมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาการของเด็ก “ หนังสือภาพ ” คือ โลกของภาษา พ่อแม่และครูควรพาเด็กท่องไปด้วยกันในโลกของภาษาอันอบอุ่น คือ การอ่านหนังสือให้เด็กฟังมิใช่ปล่อยให้เด็กเดินทางไปคนเดียว ควรร่วมกันท่องโลกของภาษาในฐานะผู้อ่านและผู้ฟัง อันเป็นความปิติยินดีที่หาสิ่งอื่นมาทดแทนได้ยากยิ่งนัก “ หนังสือภาพสำหรับเด็ก ” คือ หนังสือที่ผู้ใหญ่อ่านให้เด็กฟังมิใช่หนังสือสำหรับเด็กอ่านเอง เป็นสื่อกลางสร้างความสุขในครอบครัว และสร้างพื้นฐานด้านมนุษยสัมพันธ์ให้เด็ก “ หนังสือภาพสำหรับเด็ก ” มิใช่หนังสือที่ให้ประโยชน์ต่อเด็กทันทีทันใดแต่เป็นหนังสือที่ให้ความสุขและความสนุกแก่เด็ก และช่วยจุดประกายความสนใจที่มีต่อหนังสือให้เกิดขึ้นในใจเด็ก

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 1244) ได้ให้ความหมายของคำว่า “หนังสือ” คือ เครื่องหมายใช้ขีดเขียนแทนเสียงหรือคำพูด ลายลักษณ์อักษร บทประพันธ์ เอกสาร ส่วนคำว่า “ ภาพ ” หมายถึงรูปภาพที่เขียนหรือวาดขึ้น เพื่อสื่อให้เด็กเข้าใจความหมายโดยไม่ต้องอ่านคำบรรยาย เนื้อหาของเรื่องจะบรรจุไว้ในรูปภาพ มีทั้งภาพขาวดำและภาพสี “หนังสือภาพ” หมายถึง หนังสือภาพที่มีภาพมากกว่าตัวอักษรหรือไม่มีตัวเลขเลย ภาพจะแสดงให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวโดยไม่ต้องอ่านคำบรรยาย เน้นให้เด็กอ่านภาพมากกว่าตัวอักษร เนื้อหาของเรื่องจะบรรจุในภาพทั้งหมด มีวิธีเขียนภาพได้หลายรูปแบบ หนังสือภาพเป็นหนังสือที่มีภาพอันจะแบ่งแยกออกจากคำบรรยายมิได้ทั้งภาพและคำบรรยายนั้นจะหลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อผู้อ่านเข้าใจ ซึ่งต่างจากหนังสือประกอบภาพ ซึ่งมีรูปภาพประกอบเนื้อหาเท่านั้น ถึงแม้ว่าภาพจะเสริมการแปลความหมาย แต่มิใช่สิ่งจำเป็นในการเข้าใจเนื้อหาสาระของหนังสือนั้นเหมือนหนังสือภาพ

Shulevitz (1980 : 99-101) ได้ให้ความหมายของหนังสือภาพว่า เป็นหนังสือที่ให้ความสำคัญแก่ภาพมาก ถ้าหนังสือไม่มีภาพความหมายของภาพจะไม่ชัดเจน เพราะรูปภาพ จะให้ข้อมูลที่ไม่มีอยู่ในคำบรรยาย และการจะเข้าใจเนื้อเรื่องได้ก็ต้องมีทั้งภาพและคำบรรยายไปพร้อม ๆ กัน

สรุปได้ว่า “หนังสือภาพ (คำคล้องจอง)” หมายถึงหนังสือที่มีภาพชัดเจน สีสวยงามน่าสนใจ หนังสือภาพจะมีเฉพาะภาพ ไม่มีคำบรรยาย หรือมีคำบรรยายประกอบภาพ หนังสือภาพที่ดีสำหรับเด็กปฐมวัยจะมีภาพและเรื่องราวผสมกลมกลืนกัน ภาพของหนังสือสามารถเล่าเรื่องราวได้เพียงพอลูกดูภาพก็เข้าใจเนื้อเรื่องโดยไม่ต้องอ่านคำบรรยาย

5.2 ความสำคัญของหนังสือภาพ (คำคล้องจอง) สำหรับเด็กปฐมวัย

หนังสือภาพเกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศญี่ปุ่น โดยจิตรกรชื่อ Kakugu ซึ่งได้จัดทำหนังสือภาพชื่อ Scroll of Animals ไม่มีคำบรรยาย เป็นภาพสัตว์ต่างๆ ไปร่วมสังสรรค์ พักผ่อน ว่ายน้ำ เลี้ยงอาหาร หลังจากนั้นก็มีมีการปรับปรุงพัฒนาหนังสือภาพมาเรื่อย ๆ มีทั้งหนังสือภาพที่มีคำบรรยาย และไม่มีคำบรรยาย

กรมวิชาการ (2540 : 5-6) อธิบายว่า หนังสือภาพ เป็นสื่อการสอนทางภาษาที่ดี เด็กจะจดจำภาษาอันสละสลวยของนักประพันธ์โดยผ่านหนังสือภาพที่พ่อแม่และครูอ่านให้ฟัง ภาษาของหนังสือ คือความผูกพันระหว่างพ่อแม่ลูก หนังสือภาพสำหรับเด็กวัย 4-6 ปี ต้องเป็นหนังสือภาพที่ดี คือ จะมีภาพและมีเรื่องราวผสมกลมกลืนกัน ภาพของหนังสือสามารถเล่าเรื่องได้ เมื่อเด็กพลิกดูภาพ โดยไม่ต้องอ่านคำบรรยายก็สามารถเข้าใจโครงเรื่องทั้งหมด

การนำหนังสือภาพมาใช้กับเด็กนั้นจะต้องคำนึงถึงความต้องการขั้นมูลฐาน 7 ประการ คือ ทุกคนนั้นต้องการความอบอุ่น ความปลอดภัย ทั้งทางด้านวัตถุ อารมณ์ จิตใจ ทุกคนต้องการให้ผู้อื่นรักและต้องการที่จะรักผู้อื่น ทุกคนมีความต้องการที่จะเรียนรู้และมีความอยากรู้อยากเห็นทุกคน ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง ทุกคนรักความสวยงามงาม และต้องการตอบสนองอารมณ์ทุกคนต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะและทุกคนมีความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต (วิริยะ สิริสิงห์. 2544 : 12-19) ส่วนหนังสือภาพที่ดีนั้น ต้องทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ทำเรื่องที่จัดซัด แห้งแล้ง ให้เป็นเรื่องที่สนุกสนานมีชีวิตชีวา เป็นเรื่องที่ตื่นตาตื่นใจทั้งที่เป็นเรื่องจริง หรือ เรื่องเพ้อฝัน นอกจากนี้การนำหนังสือภาพมาใช้กับเด็กยังต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่เหมาะสมกับเด็กด้วย เช่น เด็กที่มีอายุ 6-8 ปี จะชอบเรื่องราวเกี่ยวกับนิทาน ตำนาน เทพนิยายและคำกลอนง่าย ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน

ณรงค์ ทองปาน (2542 : 18) แสดงทัศนะว่า สำหรับเด็กแล้ว “ ภาพ ” ถือว่าเป็นหัวใจของหนังสือสำหรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กวัยก่อนเข้าเรียนหรืออนุบาล เพราะเด็กวัยนี้อ่านหนังสือด้วยภาพมากกว่าอ่านด้วยตัวหนังสือ หนังสือที่มีภาพทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยให้เด็กได้รับความรู้ความบันเทิง ได้รับความเบิกบาน รื่นเริงยินดีอันจะยังผลให้เด็กอารมณ์แจ่มใสและยังมีสุขภาพดี ช่วยให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อมมั่นต่อชีวิตที่ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดจินตนาการ และเกิดความคิดสร้างสรรค์ เด็กจะเกิดความคิดอันกว้างไกล สามารถคิดสร้างหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ภายหลังจากที่ได้อ่านหนังสือนั้นไปช่วงเวลาหนึ่ง และ ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษา ให้เด็กมีทักษะทั้งด้าน การพูด ฟัง อ่าน เขียนมากขึ้น เป็นอุปกรณ์การศึกษาออกโรงเรียนและต่อเนื่องตลอดชีวิตอย่างดียิ่ง ช่วยปลูกฝังคุณธรรม อันจำเป็นสำหรับเด็ก สนองความต้องการของเด็กด้านความอยากรู้อยากเห็น และทดแทนความต้องการของเด็กที่ขาดหายไป

สรุปได้ว่า หนังสือภาพ (คำคล้องจอง) มีความสำคัญสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กวัยนี้จะอ่านหนังสือด้วยภาพมากกว่าตัวหนังสือ หนังสือที่มีภาพทำให้เกิดความสนุกสนาน เกิดทัศนคติที่ดี รักการอ่านและรู้สึกอยากอ่านหนังสือจนเป็นนิสัย

5.3 ประเภทของหนังสือภาพ (คำคล้องจอง)

นิคม ทาแดง (2540 : 491-518) ได้แบ่งประเภทของหนังสือภาพ (คำคล้องจอง) คือ แบ่งประเภทโดยวัตถุประสงค์ของการใช้ ได้แก่ หนังสือภาพสำหรับถ่ายทอดประสบการณ์ หนังสือภาพถ่ายทอดมโนคติและหนังสือภาพนิทาน แบ่งประเภทตามลักษณะของภาพ ได้แก่ หนังสือภาพลายเส้นหรือภาพเขียน หนังสือภาพถ่ายและหนังสือการ์ตูน แบ่งประเภทโดยองค์ประกอบ ได้แก่ หนังสือภาพที่มีคำบรรยายและหนังสือภาพที่ไม่มีคำบรรยาย แบ่งประเภทตามลักษณะของเนื้อเรื่อง ได้แก่ หนังสือภาพที่มีเนื้อเรื่องเพื่อฝัน หนังสือภาพที่มีเนื้อเรื่องเพื่อฝันสมจริงและหนังสือภาพที่มีเนื้อเรื่องสมจริง หนังสือภาพประเภทถ่ายทอดประสบการณ์ ลักษณะภาพควรเป็นภาพถ่าย หรือภาพเขียนที่มีขนาดใหญ่ไม่มีรายละเอียดหรือส่วนประกอบอื่น ๆ ในภาพ สีที่ใช้เป็นสีธรรมชาติสดใสเหมือนจริง ในหนึ่งหน้า มีหนึ่งภาพ หนังสือภาพประเภทถ่ายทอดมโนคติ ลักษณะภาพเป็นภาพถ่าย ภาพเขียน ภาพลายเส้น หรือภาพการ์ตูนก็ได้แต่ส่วนประกอบที่จะเป็นมโนคติต้องชัดเจน มีรูปร่าง ขนาด สีเหมือนกันทุกภาพ หนังสือภาพประเภทนิทานอาจมีคำบรรยายหรือไม่มีคำบรรยายก็ได้ ประเภทที่ไม่มีคำบรรยายเด็กก็จะแปลความหมายของภาพ และอาศัยประสบการณ์ส่วนตัวจินตนาการส่วนประเภทที่มีคำบรรยายจะอาศัยเด็กโตหรือผู้ใหญ่อ่านให้ฟัง

สนธิ สัตโยภาส (2542 : 16-21) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็กเท่าที่มีการผลิตขึ้นในโลกนี้มีเป็นจำนวนมากและมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี การแบ่งประเภทของหนังสือสำหรับเด็กจึงมีหลายแนวทางสุดแท้แต่ผู้ใดจะอาศัยหลักเกณฑ์ใดมาเป็นเครื่องกำหนด และหนังสือภาพอาจแบ่ง ประเภทได้ 4 แนว มีรายละเอียด ดังนี้

1. แบ่งตามเนื้อหา หมายถึง การแบ่งประเภทโดยยึดเนื้อหาของหนังสือเป็นเกณฑ์สามารถแบ่งได้ 2 ชนิด คือ

1.1 บันเทิงคดี หมายถึง หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หนังสืออ่านเล่น” เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ผู้เขียนสมมติขึ้น บางเรื่องก็อาจมีเค้าจริงอยู่บ้าง แต่ได้มาปรุงแต่งเสียใหม่ เพื่อให้เกิดความบันเทิงขณะที่อ่าน ได้แก่ หนังสือนิทาน หนังสือนิยาย หนังสือเรื่องสั้น หนังสือวรรณคดี หนังสือการ์ตูนและภาพชวนขัน

1.2 หนังสือวรรณคดี หมายถึง หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความรู้ควบคู่ไปกับความเพลิดเพลิน หรือหนังสือซึ่งแต่งขึ้นเพื่อให้ความรู้เป็นประการสำคัญ ได้แก่ ตำราเรียน หรือแบบเรียน ชีวประวัติ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2. แบ่งตามวิธีเสนอเนื้อหา หมายถึง การแบ่งประเภทโดยอาศัยกรรมวิธีในการเสนอเนื้อหาแก่ผู้อ่าน แบ่งได้ 2 ชนิด คือ

2.1 หนังสือสำหรับอ่านให้ฟัง เป็นหนังสือซึ่งแต่งขึ้นเพื่อใช้ในการอ่านให้เด็ก ชั้นอนุบาล หรือระดับประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นวัยที่ยังไม่สามารถอ่านหนังสือออก หรืออ่านได้ยังไม่คล่องแคล่วฟัง แทนการอ่านด้วยตนเอง หนังสือที่แต่งสำหรับอ่านให้ฟังนั้น แตกต่างกับหนังสือที่แต่งให้เด็กอ่านเอง ตรงที่ไม่ต้องคำนึงถึงปัญหาว่าเด็กจะอ่านออกหรือไม่ และไม่ว่าจะเป็นนิทาน นิยาย สารคดี หรือร้อยกรอง ล้วนแต่ใช้เทคนิคการเล่าเรื่องเพียงอย่างเดียว กล่าวคือ เล่าให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน โดยทำเสียงให้แตกต่างกันประระดับของเสียงให้แปลกกันออกไปพร้อม ๆ กับสร้างลีลาการเล่าเป็นประการสำคัญ แม้ว่าจะต้องใช้คำยาว ๆ คำยาก ๆ อยู่บ้าง ก็ไม่สู้จะเป็นปัญหาแก่เด็กนัก เพราะเป็นหนังสือที่ผู้ใหญ่อ่านให้เด็กฟังอยู่แล้ว

2.2 หนังสือสำหรับให้อ่านเอง เป็นหนังสือที่ปรากฏตัว ๆ ไป ซึ่งเด็กจะต้องนำไปอ่านและหาความรู้ความเพลิดเพลินด้วยตนเอง ด้วยเหตุที่ผู้อ่านเป็นเด็ก ผู้สร้างหนังสือชนิดนี้จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความสามารถในการใช้ภาษา จิตวิทยาและพัฒนาการของเด็ก ควบคู่ไปกับความยากง่ายของเนื้อหาด้วย

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังหมายรวมถึงหนังสือต่อไปนี้ด้วย

1. หนังสือแบบหัดอ่านเบื้องต้น ได้แก่ แบบหัดอ่าน ก.ไก่ แบบหัดนับจำนวน เป็นต้น
2. หนังสือแบบฝึกกิจกรรม ได้แก่ แบบฝึกต่อภาพ แบบฝึกหาสิ่งของซึ่งซ่อนอยู่ในภาพ เป็นต้น
3. หนังสือภาพ ได้แก่ ภาพชวนขัน ภาพการ์ตูน เป็นต้น
4. หนังสือเพลงกล่อมเด็ก ได้แก่ หนังสือที่มีเนื้อเพลงสำหรับเด็กพร้อมภาพประกอบ เป็นต้น

3. แบ่งตามระดับผู้อ่าน หมายถึง การแบ่งประเภทโดยอาศัยวัยของผู้อ่านเป็นเกณฑ์ แบ่งได้ 5 ระดับ คือ

3.1 ระดับอนุบาล ได้แก่ เด็กอายุ 4 ½ - 6 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เริ่มเข้าเรียนชั้นอนุบาลเป็นวัยที่สนใจรูปภาพ และสนใจเรื่องเล่าจากผู้ใหญ่

3.2 ระดับประถมศึกษาตอนต้น ได้แก่ เด็กอายุ 7-8 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เด็กเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 บางแห่งเรียกระดับนี้ว่า ระดับเริ่มอ่าน

3.3 ระดับประถมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ เด็กอายุ 9-12 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เด็กเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 บางแห่งเรียกระดับนี้ว่า ระดับเด็กโต

3.4 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ เด็กอายุ 13-15 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เด็กเข้าเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 บางแห่งเรียกระดับนี้ว่า ระดับเด็กวัยรุ่นตอนต้น

3.5 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ เด็กอายุ 16-18 ปี เป็นวัยที่เด็กเข้าเรียน
ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 บางแห่งเรียกระดับนี้ว่า ระดับวัยรุ่น

คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ แบ่ง 2 ระดับ คือระดับเด็กเริ่มอ่านกับระดับเด็กโต
สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย แบ่งไว้ 3 ระดับ คือ ระดับเด็ก
อนุบาลและเด็กเริ่มอ่าน ระดับประถมศึกษาตอนต้น และระดับประถมศึกษาตอนปลาย

4. แบ่งตามลักษณะของหนังสือ หมายถึง การแบ่งตามลักษณะ แบ่งได้ 6 ชนิด คือ

4.1 จุลสาร(Pamphlet) หมายถึง หนังสือขนาดตั้งแต่ 8 หน้ายก ลงไปจนถึง
32 หน้ายก หรืออาจมีความสูงเท่าหนังสือขนาด 8 หน้ายกหรือ 16 หน้ายก แต่มีความกว้างเพียง
ครึ่งหนึ่งของหนังสือทั้งสองขนาดที่กล่าวแล้ว จุลสารมักมีเนื้อหาเป็นเรื่องค่อนข้างสั้น ความยาว มักไม่
เกิน 60 หน้า

4.2 นิตยสาร หมายถึง หนังสือที่พิมพ์ออกเป็นประจำตามระยะเวลาที่แน่นอน เช่น
รายสัปดาห์ รายปักษ์ รายเดือน และรายสองเดือน เป็นต้น

4.3 หนังสือตัวเขียน (Kanuscript) หมายถึง หนังสือซึ่งเขียนด้วยลายมือ เช่น หนังสือ
อ่าน หนังสือโบราณ เป็นต้น หนังสือเด็กไทยสมัยโบราณก็ผลิตออกมาในลักษณะนี้

4.4 หนังสือภาพ(Picture Book) หมายถึงหนังสือที่มีภาพเป็นส่วนใหญ่ภาพที่ใช้มักเป็นภาพถ่าย

4.5 หนังสือภาพชวนขัน(Comic Book) หมายถึง หนังสือที่มีภาพวาดลายเส้นวาด
ต่อเนื่องกันทุกหน้า

4.6 หนังสือทั่วไป (Book) หมายถึง หนังสือเล่ม ดังที่พบเห็นกันทั่วไปในปัจจุบัน
กรมวิชาการ (2542 : 12-21)ได้แบ่งประเภทหนังสือภาพออกเป็น 8 ประเภท ดังนี้
หนังสือภาพที่แสดงตัวเลขและจำนวนนับ หนังสือประเภทนี้เหมาะสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน
และวัยเริ่มเรียน แสดงตัวเลข 1-10 และจำนวนนับโดยจะมีภาพประกอบ เด็กจะได้รู้จักตัวเลข รู้จัก
สังเกตและเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับตัวเลข รวมทั้งได้เรียนรู้คำศัพท์ และความหมายของ
คำศัพท์

1. หนังสือแสดงตัวอักษร ซึ่งเหมาะกับเด็กก่อนวัยเรียนและวัยเริ่มเรียนเป็นหนังสือที่แสดง
พยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ในภาษาไทยหรือแสดงอักษรของภาษาอังกฤษ เด็กจะได้สังเกต
เครื่องหมาย รู้จักเปรียบเทียบเสียงกับตัวอักษร รู้จักคำศัพท์ และความหมายของคำศัพท์

2. หนังสือของเล่นเหมาะสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนและวัยเริ่มเรียนหนังสือประเภทนี้นอกจาก
จะผลิตเหมือนหนังสือปกติแล้ว ยังอาจผลิตจากวัสดุอื่น ๆ เช่น กระดาษแข็ง ผ้า พลาสติก หรืออาจจะ
แสดงภาพสามมิติ ซึ่งผู้อ่านมักจะเพลิดเพลินกับการฟังเรื่อง ดูภาพที่สวยงาม และใช้จินตนาการสร้าง
ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องราวกับภาพ จะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดพัฒนาการทางภาษา ความคิด
บุคลิกภาพและสังคม

3. หนังสือที่แสดงความคิดรวบยอด เป็นหนังสือที่พยายามแสดงความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยการใช้ภาพและเส้นช่วยสร้างความเข้าใจ เช่น หนังสือที่แสดงรูปทรงเรขาคณิต เพื่อเด็กในเยาว์วัยเข้าใจเรื่องและเส้นตรง วงกลม รูปทรงหลายเหลี่ยม

4. หนังสือที่แสดงเกี่ยวกับสัตว์ คน สิ่งของ และสถานที่ เป็นหนังสือที่มีภาพสวยงามพร้อมคำอธิบายสั้น ๆ แทนความหมายที่แสดงด้วยภาพ เช่น หนังสือภาพแนะนำให้รู้จักบุคคลอาชีพ แนะนำให้รู้จักสัตว์

5. หนังสือแสดงภาพโดยไม่มีตัวหนังสือ หนังสือประเภทนี้จะต้องแสดงด้วยภาพที่ชัดเจน

6. สามารถสะท้อนเป็นเป็นเรื่องราวได้ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ใช้จินตนาการความสามารถทางภาษาและเล่าเรื่องจากภาพ

7. หนังสือภาพประกอบเรื่องอย่างง่าย เป็นหนังสือที่มีภาพเป็นส่วนประกอบสำคัญ แต่จะมีเรื่องราวที่มีเค้าโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน มีการเลือกใช้คำ และเลือกใช้ประโยคที่เข้าใจง่าย หนังสือภาพประเภทนี้ควรมีสาระเรื่องราวที่น่าสนใจสำหรับเด็ก เช่น เรื่องเกี่ยวกับผจญภัย

8. หนังสือภาพประกอบเรื่อง เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาแต่งเป็นเรื่องราวตามเค้าโครงเรื่องโดยจะมีรูปภาพประกอบตามเนื้อเรื่องทุกขั้นตอน ส่วนใหญ่จะมีภาพประกอบเรื่องทุกหน้าภาพที่ใช้ประกอบและเรื่องที่ตั้งจะมีความสัมพันธ์และส่งเสริมกัน ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดจินตนาการ ความรู้สึก และได้แนวคิดเป็นคติสอนใจ

นอกจากนี้หนังสือภาพยังแบ่งออกได้ดังนี้ คือ หนังสือภาพที่ไม่มีคำบรรยายเป็นหนังสือที่มีภาพแสดงเรื่องราวที่ต่อเนื่องกันตามลำดับเมื่อดูเรื่องแล้วเด็กสามารถเข้าใจเรื่องได้โดยใช้จินตนาการอ่านเรื่องจากภาพด้วยตัวเอง หรือเล่าให้ผู้อื่นฟังได้ช่วยสร้างจินตนาการทางภาษาเสริมสร้างทักษะในการแต่งเรื่องราวต่าง ๆ หนังสือสำหรับเด็กเริ่มอ่าน เป็นหนังสือสำหรับเด็กที่ยังอ่านไม่ออกและอยู่ในวัยเริ่มหัดอ่านใช้คำศัพท์ง่าย ๆ ประโยคสั้น ๆ ตัวพิมพ์ใหญ่ชัดเจนแต่ละหน้าบรรจุข้อความเพียง 1-2 บรรทัด หนังสือนิทานภาพเป็นหนังสือที่มีตัวละคร แสดงบทบาทไปตามเนื้อเรื่อง มีฉากปรากฏซ้ำบ่อย ๆ เรื่องและภาพมีความสำคัญเท่าเทียมกัน เหมาะที่จะนำมาเล่าหรืออ่านให้เด็กฟังและดูภาพไปพร้อมกัน

สรุปได้ว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กอนุบาลนั้น เป็นหนังสือสำหรับอ่านให้เด็กฟัง หรือสำหรับให้อ่านเอง ซึ่งจะมีภาพเป็นส่วนใหญ่ เพราะระดับอนุบาลเป็นวัยที่สนใจรูปภาพและสนใจเรื่องเล่าจากผู้อื่นมากกว่า ภาพควรมีลักษณะเป็นภาพวาดชวนขัน คือ ภาพวาดเป็นลายเส้นการ์ตูน วาดต่อเนื่องกันไปทุกหน้าเป็นเรื่องราว อาจเป็นหนังสือภาพ หรือสิ่งพิมพ์ที่เย็บเล่ม แผ่นพับก็ได้ โดยมุ่งให้เนื้อหาสาระที่ง่ายเหมาะกับเด็ก เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กับการฝึกทักษะ การอ่าน ได้ความรู้ ความคิด สติปัญญา ตลอดจนวิจารณ์ญาณในการดำเนินชีวิตต่อไป

5.4 ลักษณะของหนังสือภาพ

1. ลักษณะของหนังสือภาพ

หนังสือภาพซึ่งเป็นหนังสือสำหรับเด็กที่ไม่ใช่หนังสือเรียน ผู้แต่งจึงมุ่งไปที่ความสนุกเพลิดเพลินและบันเทิงใจไปพร้อม ๆ กับได้ความรู้ควบคู่กัน มีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย และสามารถเรียนรู้ศึกษาได้ในเวลาอันรวดเร็ว
2. เนื้อเรื่องให้ความสนุกสนาน อาจมีอารมณ์ขันและแทรกความรู้เล็กน้อย ๆ ไปด้วยก็ได้

3. อาจจะเสนอเรื่องในรูปของนิทาน หรือสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน แต่มีคติสอนใจแทรกอยู่โดยไม่สอนตรง ๆ

4. เหมาะกับวัยของเด็ก

5. ภาพมีสีสันสดใสแล้วสามารถอธิบายเรื่องได้ดีด้วย

2. ภาพประกอบ

ลักษณะของภาพประกอบที่ดีสำหรับเด็ก คือ ควรมีภาพประกอบทุกหน้า เด็กเล็กหรือเด็กชอบอ่านภาพมากกว่าอ่านอักษร เพราะฉะนั้นจึงต้องมีการอ่านหนังสือที่มีภาพประกอบมากตัวอักษรน้อย ถ้าหนังสือสำหรับเด็กมีตัวหนังสือมากเกินไป จะทำให้เด็กไม่สนใจ ยิ่งเป็น คนอ่านไม่เก่งเรียนไม่เก่งอยู่แล้วจะยิ่งหมดกำลังใจและอาจจะไม่มีนิสัยรักการอ่าน ภาพจึงมีความสำคัญเพราะช่วยให้หนังสือเป็นที่น่าสนใจขึ้นมาก และเมื่อสำรวจดูความสนใจของเด็กวัยนี้ก็ปรากฏว่า เด็กชอบให้มีภาพและมีสีสันเด่น ตำราเรียนก็ชอบให้มีภาพด้วย

หน้าที่และบทบาทของภาพประกอบหนังสือภาพสำหรับเด็ก มีหน้าที่และบทบาทดังต่อไปนี้

1. เพื่ออธิบาย และเสริมเนื้อหาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ภาพประกอบช่วยอธิบายและเสริมเนื้อหาให้ชัดเจน ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ช่วยอธิบายและเสริมสร้างเนื้อหาให้เด็กเกิดความเข้าใจ เกิดความถูกต้องอย่างชัดเจน โดยเฉพาะหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก ภาพประกอบจะต้องถูกต้องและชัดเจนตามความเป็นจริง ทุกประการ ไม่เหมือนภาพประกอบหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็ก ภาพประกอบไม่ต้องเหมือนจริงก็ได้ ผู้วาดภาพประกอบหรือนักวาดภาพสามารถคิดสร้างสรรค์ขึ้นมาเองได้ ตามเนื้อหาของเรื่องราวโดยให้ภาพเกิดความสอดคล้องหรือมีความสัมพันธ์กับเรื่องหรือเนื้อหา

2. เพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กให้สนใจในหนังสือภาพประกอบช่วยดึงดูดความสนใจเด็ก ภาพประกอบปกหนังสือสำหรับเด็กมีส่วนช่วยให้เด็กมีความสนใจในหนังสืออย่างมาก เพราะสิ่งแรกที่เด็กเห็นได้แก่ปกของหนังสือถ้าปกของหนังสือวาดให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก และมีการออกแบบอย่างสวยงาม จะมีส่วนช่วยให้เด็กสนใจมากยิ่งขึ้น ภาพปกของหนังสือและภาพประกอบในเนื้อหาของหนังสือควรมีลักษณะเดียวกัน ภาพประกอบที่ดึงดูดความสนใจของ

เด็กมีส่วนช่วยให้เด็กเกิดความสนใจและอยากอ่านหนังสือ และถ้าเรื่องราวหรือเนื้อหาในหนังสือ น่าสนใจหรือสนุกสนานติดตาม จะเป็นตัวอย่างที่ดีที่จะทำให้เด็กเกิดนิสัยอยากอ่านและรักการอ่านในที่สุด

3. สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหนังสือโดยเฉพาะตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้ทำ ภาพประกอบตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้จัดทำ ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กต้องสอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ผู้เขียนหนังสือ ดังนั้น นักวาดภาพประกอบจะต้องได้พบเพื่อฟังความคิดหรือความต้องการของนักเขียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถวาดภาพให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียน เรื่องได้อย่างสมบูรณ์และถูกต้องเป็นอย่างดี ถ้าหากนักวาดภาพไม่ได้พบปะกับนักประพันธ์ที่ตัวเองรับผิดชอบเรื่องของเขา นักวาดภาพจะต้องศึกษาและค้นคว้าข้อมูลให้มากที่สุด เพื่อภาพประกอบที่สร้างสรรค์ขึ้นจะได้มีความบกพร่องน้อยที่สุด สิ่งสำคัญที่สุดนักวาดภาพประกอบจะต้องพบกับผู้เขียน และรับฟังความคิด ความต้องการของผู้เขียน และนักวาดภาพสามารถออกความคิดเห็นควบคู่พร้อม ๆ กันได้ด้วย เพื่อที่จะทำให้ภาพประกอบบังเกิดความสมบูรณ์และถูกต้องมากที่สุด หลังจากนั้นนักวาดภาพประกอบพบปะกับนักเขียน และสร้างความเข้าใจกันเป็นอย่างดีแล้ว นักวาดภาพจะต้องกลับไปร่างภาพและออกแบบภาพประกอบจัดหน้า กำหนดตัวอักษรของเนื้อเรื่อง แบ่งตอนของเนื้อหาให้เหมาะสมแล้วจึงนำเอาภาพร่างหรือที่เรียกกันว่า “ ดัมมี่ ” เอามาให้ผู้เขียนเรื่องและบรรณาธิการ ตรวจหรือปรึกษากันอีกครั้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและได้ภาพประกอบที่สมบูรณ์ที่สุด

4. เพื่อจุดประกาย และสร้างจินตนาการสำหรับเด็กภาพประกอบสร้างจินตนาการสำหรับเด็ก นอกจากเด็กจะได้ความรู้ ความเข้าใจและความคิดฝันจินตนาการจากเรื่องในหนังสือแล้ว ภาพประกอบถือได้ว่าช่วยอธิบายให้เรื่องนั้นชัดเจนยิ่งขึ้น และนอกจากนี้ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กยังมีรายละเอียดอื่น ๆ ในภาพ ที่จะช่วยให้เด็กเกิดความคิดจินตนาการต่อเนื่องได้อีก อันได้แก่ องค์ประกอบของภาพ รูปแบบในภาพสี น้ำหนักของสีและเทคนิคในการสร้างสรรค์ ภาพประกอบมีอิทธิพลต่อความรู้สึกต่อเด็กในวัยนี้เป็นอย่างมาก ถ้าภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กมีความสวยงาม สีสันสะอาดสดใส จะทำให้เด็กรักในความงดงาม มีรสนิยม ในเชิงศิลปะและเกิดความคิดจินตนาการอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะของภาพประกอบที่เด็กชอบ

เด็ก ๆ จะสนใจภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก โดยภาพประกอบในหนังสือจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. เด็กเล็กชอบภาพประกอบลายเส้นที่ไม่ซับซ้อน เมื่อเด็กโตขึ้นภาพประกอบที่เด็กชอบจะมีลักษณะของภาพซับซ้อนมากขึ้นด้วย
2. เด็กชอบภาพประกอบที่มีสีสันสดใส
3. เด็กชอบภาพประกอบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา
4. เด็กชอบภาพประกอบที่มีขนาดใหญ่มากกว่าภาพประกอบที่มีขนาดเล็ก

5. เด็ก ๆ มักจะดูรูปด้านขวามือก่อนรูปด้านซ้ายมือ
6. เด็กชายและเด็กหญิงชอบภาพประกอบในหนังสือไม่แตกต่างกัน
7. ภาพวาดด้วยสีน้ำและสีหมึกที่มีสีสันสดใส ส่งผลให้เกิดจินตนาการได้ดี

(เกริก ยूनพันธ์. 2543 : 25-28)

ภาพประกอบเป็นสิ่งสำคัญและน่าสนใจมากในการพิมพ์หนังสือปัจจุบันเพราะภาพเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยตกแต่งหนังสือให้สวยงามและน่าสนใจและช่วยขยายความในหนังสือให้ผู้อ่านเข้าใจได้ชัดเจน สำหรับเด็กโดยทั่วไปหนังสือใดมีภาพประกอบอยู่ในเล่ม หนังสือนั้นก็จะมีลักษณะสะดุดตาแก่เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพสีสด ๆ ภาพแปลก ๆ ทั้งแบบโบราณและแบบใหม่ล้วนแต่เรียกร้องจากเด็ก ได้มาก

ด้วยเหตุที่ภาพประกอบเป็นเสน่ห์ที่ชักจูงใจให้เด็กอ่านหนังสือได้เป็นอย่างมากนี้เอง จึงทำให้ผู้ผลิตหนังสือเด็ก ร้านขายของเบ็ดเตล็ดของเด็ก รวมทั้งร้านจำหน่ายหนังสือต่างก็พยายามตกแต่งภาพทั้งในหนังสือและภาพโฆษณาในร้านให้มีสีสันจับตาน่ามอง โดยไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพด้านเนื้อหาเท่าที่ควร ทั้งนี้เพื่อหวังจะขายให้ได้มากที่สุดเป็นที่ตั้ง จากพฤติกรรมดังกล่าวนี้จึงพอจะอนุมานได้ว่า ภาพประกอบมีความสำคัญต่อเด็กเป็นอย่างมาก

จุดประสงค์ของการสร้างภาพประกอบ

1. เพื่อใช้เรียกร้องความสนใจจากผู้อ่าน เพราะผู้อ่านย่อมสนใจมองดูภาพมากกว่ามองดูตัวหนังสือโดยทั่วไป
2. เพื่ออธิบายเรื่องราว การบรรยายด้วยหนังสือแต่เพียงอย่างเดียวอาจเข้าใจได้ยาก แต่ถ้าหากได้มีภาพประกอบแล้วก็จะอธิบายให้เข้าใจความคิดและเรื่องราวได้ดียิ่งขึ้น (ฉัตรชัย ศุภระกาญจน์. 2543 :194-195)

ภาพประกอบเป็นกุญแจสำคัญ ที่จะไขสู่การอธิบายสิ่งที่อยู่ในจินตนาการ เริ่มตั้งแต่ภาพประกอบที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็ก จนถึงภาพประกอบที่แปลกออกไปด้วยเทคนิคอันก้าวหน้ามากมาย ภาพในหนังสือสำหรับเด็กเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะช่วยสร้างความคิดอธิบายเรื่องราวและช่วยให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ ตามเรื่องราวได้ดี ในบางครั้งผู้อ่านไม่สามารถอ่านให้เข้าใจเรื่องได้โดยตลอด แต่ถ้าให้ดูภาพก็จะสามารถเข้าใจเรื่องได้ เรื่องภาพเป็นเรื่องใหญ่มากโดยเฉพาะกับเด็กมีการวิจัย ในเรื่องนี้อย่างกว้างขวางเป็นพิเศษ ทั้งนี้ในประเทศและต่างประเทศที่วิจัยกันมากก็คือ

1. ลักษณะของภาพที่เด็กชอบ มีผลการวิจัยในระดับเด็กหลายประการคือ
 - 1.1 เด็กชอบภาพที่มีลักษณะง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน อายุสูงขึ้นจะชอบภาพซับซ้อนขึ้น
 - 1.2 เด็กชอบภาพที่แสดงการกระทำและการผจญภัย
 - 1.3 เด็กชอบภาพสีมากกว่าภาพขาวดำ

1.4 เด็กอายุ 8 ปีสนใจการ์ตูนประกอบวรรณคดีหรือนิทานมากที่สุด อายุ 9 ปี และ 10 ปี ชอบการ์ตูนตลกซ้ำกันมากที่สุด

1.5 เด็กชอบภาพประกอบมาก มากกว่าภาพประกอบน้อย ภาพใหญ่เด็กชอบ มากกว่าภาพเล็ก ชอบภาพตรงกับข้อความมากกว่าภาพที่ไม่ตรงกับข้อความ

1.6 ภาพสีน้ำช่วยให้เกิดจินตนาการได้มากกว่าภาพลักษณะอื่น

1.7 เด็กชายและเด็กหญิง อ่านเก่งหรือไม่เก่ง ชอบภาพลักษณะเดียวกัน

1.8 เด็กสนใจภาพที่อยู่ข้างขวามากกว่าภาพข้างซ้าย

จากผลการวิจัยลักษณะภาพต่างๆ เหล่านี้ นำที่นักออกแบบจะได้นำมาพิจารณา เช่น ควรมีรายละเอียดของภาพมากกว่าหรือน้อยกว่า ควรจะเป็นภาพธรรมชาติหรือแสดงให้เห็นตัวละคร ในภาพกำลังทำอะไร ควรจะใช้สีหรือ ควรจะใช้การ์ตูนกับเรื่องอย่างไร ควรจะมีภาพมากหรือน้อยภาพควรจะเอาไว้หน้าไหนเป็นต้น

2. แบบของภาพแบบในที่นี้คือภาพที่ใช้เป็นเกณฑ์ที่ทำขึ้นมาในรูปใด เช่น ภาพถ่าย ภาพวาดแรเงา ภาพลายเส้น ในเรื่องนี้การวิจัยส่วนมากจะหาว่าภาพแบบไหนดังกล่าวยังเป็นที่สนใจ ชื่นชอบและน่ารับรู้สำหรับเด็กมากกว่ากัน

2.1 เรื่องแบบของภาพนี้ ภาพการ์ตูนดูเหมือนจะได้รับความนิยมจากเด็กมาก

2.2 ระหว่างภาพถ่าย ภาพวาดเหมือน (บางคนเรียกภาพแรเงา ทางกราฟิก เรียกภาพลายสกรีน) ภาพลายเส้น (บางคนเรียกภาพเขียนหยาบ) ผู้วิจัย หลายคนพบตรงกันว่าเด็ก ชอบภาพถ่ายเป็นอันดับแรก ต่อมาเป็นภาพวาดเหมือนและภาพถ่ายสีเดียวที่ไม่ใช่สีดำ เป็นอันดับหลังสุด

3. สีของภาพ ผลการวิจัยส่วนมากทั้งในประเทศ และ ต่างประเทศยอมรับ ความสำคัญของภาพสีว่า มีอิทธิพลต่อความชอบและความสนใจของเด็ก หนังสือสำหรับเด็กที่ไม่ ออกแบบภาพให้มีสีด้วยมักไม่ได้รับความนิยมอ่านจากเด็กมากนัก ภาพประกอบที่มีสีสันสวยงามมอง แล้วสะดุดตาไม่เลอะเทอะหรือซ้อนกัน เป็นเครื่องดึงดูดใจให้อยากอ่าน ดังนี้ เด็กเล็กและเด็ก ป.1 ชอบสีสดใสประเภทแม่สี ไม่คำนึงถึงความเป็นจริงและรายละเอียด และเด็ก ป.2-3 ควรให้สีสด ประเภทแม่สีเช่นเดียวกันแต่การให้สีควรเป็นไปตามธรรมชาติบ้าง ส่วนเด็ก ป.4-6 จะชอบสีผสมมี ความเป็นจริงตามธรรมชาติ และภาพมีรายละเอียดตรงกับความเป็นจริง และเด็กระดับมัธยมศึกษา ขึ้นไปจะชอบสีน้ำมากกว่าภาพเส้นและภาพแรเงาเพราะภาพสีน้ำช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการได้ มากกว่าภาพลักษณะอื่น ดังนั้น สีของภาพสำหรับเด็กอนุบาลคือ สีสดใสไม่คำนึงถึงความเป็นจริงและ รายละเอียด

4. ขนาดของภาพ ในการใช้ภาพในหนังสือสำหรับเด็ก ผู้ออกแบบมักเป็นห่วงเรื่อง ขนาดของภาพว่า ขนาดใดที่เด็กจะชอบ ขนาดมีอิทธิพลต่อความชอบของเด็กเพียงใด เรื่องนี้มี คำตอบจากการวิจัยว่า ภาพขนาดใหญ่จะได้รับความสนใจจากเด็กมากกว่าภาพขนาดเล็ก ภาพเต็ม

หน้ากับภาพครึ่งหน้านั้นเด็กชอบพอๆ กัน เด็กจะชอบภาพถ่ายใหญ่ ภาพถ่ายขนาดกลางและภาพขนาดเล็กตามลำดับ ส่วนภาพลายเส้นใหญ่และเล็ก ภาพแรงเด็กชอบเป็นอันดับสุดท้าย (วิริยะ สิริสิงห์. 2544 : 15-19)

ดังนั้นภาพประกอบสำหรับหนังสือเด็ก เป็นหัวใจสำคัญของหนังสือเด็กมากที่สุด เพราะเป็นส่วนที่จะช่วยปรุงแต่งให้หนังสือเล่มนั้นน่าอ่าน ช่วยดึงดูดให้สนใจอยากอ่านตั้งแต่เริ่มเห็นภาพประกอบหน้าปก ซึ่งอาศัยการออกแบบที่ดี มีชื่อเรื่องที่น่าสนใจ ภาพสีสันสะดุดตา

5.5 การใช้หนังสือภาพ (คำคล้องจอง) เพื่อเตรียมความพร้อมทางภาษาด้านการพูด

การใช้หนังสือภาพเพื่อเตรียมความพร้อมทางภาษาด้านการพูดของเด็กปฐมวัย มีอยู่หลายรูปแบบ โดยจัดกลุ่มตามลักษณะการดึงดูดความสนใจทางประสาทสัมผัส การเร้า โสตประสาทที่ชวนให้ฟัง โดยการใช้เสียงและคำพูดเป็นหลัก ได้แก่ การเล่านิทาน การเล่าเรื่องจากหนังสือ การอ่านหนังสือให้ฟัง การเร้าทักษะประสาทที่ชวนให้ดู ได้แก่ การจัดแสดงภาพชนิดต่างๆ การเร้าโสตและทักษะประสาทในขณะเดียวกันที่ชวนให้ฟังและดูพร้อมกัน ได้แก่ การเล่านิทานให้เด็กดูภาพประกอบ การใช้หนังสือภาพเพื่อสร้างนิสัยการอ่านที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย มีอยู่ 3 วิธี ดังนี้

1. การอ่านหนังสือให้ฟัง หมายถึงการแปลความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นคำพูด ให้ผู้ฟังได้เข้าใจในเนื้อหา การอ่านหนังสือให้เด็กฟังนั้น เป็นวิธีการที่ครูชั้นเล็ก ๆ ในประเทศนิวซีแลนด์ใช้ โดยได้แนวคิดประเพณีการอ่านหนังสือให้ฟังก่อนนอน การที่ครูออกเสียงให้เด็กฟัง จะช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางบวกระหว่างครูกับเด็ก (กรมวิชาการ. 2543 : 3) การอ่านหนังสือให้เด็กฟังเป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังนิสัยการอ่านวิธีหนึ่งที่สามารถจูงใจให้เด็กเกิดความรักหนังสืออยากติดตามเรื่องที่ได้ฟังต่อไปด้วยตนเอง (ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์. 2542 : 62-63) กล่าวว่า การอ่านหนังสือให้เด็กฟังมีประโยชน์ ดังนี้ คือ ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้หลักการใช้ภาษาที่ถูกต้อง ช่วยให้เด็กมีโอกาส ได้ซาบซึ้งกับภาษาเขียนที่สละสลวย ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ในการใช้ภาษา นำไปสู่ การเป็นนักเขียน เป็นวิธีสอนร้อยกรองได้ดีที่สุด เป็นวิธีที่ดีที่ช่วยให้เด็กรู้จักโลกภายนอก ช่วยให้เด็กได้ ผ่อนคลาย ทำให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อครู เป็นการฝึกการฟังอย่างตั้งใจช่วยให้เด็กเข้าใจว่าการอ่านเป็นอย่างไรให้รู้จักลักษณะและโครงสร้างของภาษาเขียน และช่วยให้เด็กคุ้นเคยกับการอ่าน จากการศึกษาและรายงานการวิจัย พบว่า การอ่านให้เด็กฟังช่วยพัฒนาการด้านภาษาของเด็กก่อนวัยเรียน เพิ่มความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ มีความกระตือรือร้นที่จะอ่านเพิ่มความเข้าใจด้านเนื้อหา เข้าใจประโยคที่ยาวขึ้น จำตัวอักษรและสัญลักษณ์ได้มากขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่อการอ่าน ประสบความสำเร็จในการอ่าน ในชั้นประถมศึกษาตอนต้นการอ่านหนังสือให้เด็กฟังทั้งชั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่งมิใช่เพียงระดับอนุบาลเท่านั้น หากจำเป็นต่อทุกระดับ และควรมี การซักถาม อภิปราย เพื่อแสดงความรู้ความเข้าใจของผู้อ่านในการอ่านครูต้องอ่านอย่างมีชีวิตชีวา ช่วยให้เด็กรู้สึกสนุกสนานในการฟัง

การอ่านหนังสือให้ฟังมีวิธีการ ดังนี้ ให้เด็กนั่งใกล้ครู ไม่ว่าจะเบาะบนพื้นหรือเอาเก้าอี้มาล้อมครู เพราะเด็กจะรู้สึกใกล้ชิดกับครูมากขึ้นและเห็นภาพในหนังสือชัดเจน ครูมองไปที่เด็ก ๆ ขณะอ่าน บางครั้งอาจหยุดอ่านและพูดกับเด็กถึงคำศัพท์ใหม่ๆ เปรียบเทียบความคิดเห็นหรือให้เด็กเดาเรื่อง อ่านหนังสือเรื่องยาวบ้างเรื่องสั้นบ้างสลับกันไป ใช้เวลาอ่านแต่ละวันประมาณ 10 นาที อย่าอ่านหนังสือที่เด็กขอให้อ่านให้ฟังโดยที่ครูยังไม่ได้อ่าน และเป็นหนังสือที่ครูไม่ชอบเพราะจะไม่สามารถถ่ายทอดได้ดีเท่ากับเรื่องที่ชอบ เนื่องจากครูไม่มีเวลาอยู่กับเด็กนาน ครูควรเลือกอ่านโดยนักประพันธ์แต่ละคนเพียงเล่มเดียว ถ้ามีหนังสือเรื่องเดียวกันหลายเล่ม อาจแจกให้เด็กดูภาพ ไปพร้อม ๆ กับการฟังเด็กจะเกิดความรู้สึกอยากอ่าน อย่าหยุดอ่านให้เด็กฟังเพราะคิดว่าเด็กอ่านเองได้แล้ว การอ่านให้เด็กฟังจะทำให้เด็กได้รู้เห็นได้ความคิดในระดับสูงขึ้น นอกจากจะอ่านให้เด็กฟังทุกวันแล้ว ครูควรชักชวนให้ผู้ปกครองอ่านให้เด็กฟังที่บ้านด้วย นอกจากนี้หนังสือที่นำมาอ่านให้เด็กฟังควรเลือกหนังสือที่เหมาะสมกับวัย เป็นประโยชน์ต่อเด็ก (ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์. 2542 : 63-64)

สรุปได้ว่า การอ่านหนังสือให้เด็กฟังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้อ่านกับเด็ก เด็กจะรู้สึกซาบซึ้งกับภาษาที่สละสลวย เกิดความสนุกสนานและผ่อนคลายแล้วได้รู้จักกับโลกภายนอกมากยิ่งขึ้น ส่วนหนังสือที่เลือกมาอ่านให้เด็กฟังก็ควรเหมาะสมกับวัย เด็กวัย 4-6 ปี จะเป็นหนังสือคำคล้องจอง เทพนิยาย บทกลอนสั้น ๆ และกลอนข้ามชั้น

2. การเล่านิทาน เป็นวิธีการกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจในการฟัง ทำให้เกิดความสนุกสนาน เกิดจินตนาการ ได้ข้อคิด คติเตือนใจ ทำให้จิตใจกระปรี้กระเปร่า ได้รู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่แปลกและใหม่ ช่วยพัฒนาทักษะด้านการใช้ภาษา การฟัง พูด คิด ถามและสังเกต ตลอดจนพัฒนาตนเองให้มีนิสัยรักการอ่าน การเล่านิทานโดยใช้หนังสือภาพประกอบการเล่าเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กอายุระหว่าง 4-6 ปี เนื่องจากเด็กวัยนี้สามารถเข้าใจหนังสือรูปภาพได้รวดเร็วและเรื่องที่นำมาเล่า ให้เด็กฟังควรเป็นเรื่องง่าย ๆ เป็นเหตุการณ์เดียวแต่มีความสมบูรณ์ในตัวมีการเคลื่อนไหวมีการเดินเรื่องอย่างรวดเร็ว ตัวละครน้อย ใช้ภาษาง่าย ๆ ประโยคสั้น การกล่าวคำซ้ำช่วยให้เด็กจำง่ายและควรเป็นเรื่องใกล้ตัว (ศรีรัตน์ เจริญกลิ่นจันทร์ 2542 : 65) การเล่านิทานผู้เล่าจะต้องคำนึงถึงอายุของผู้ฟัง ความสนใจของเด็ก แต่ละวัย เด็กอายุ 5-6 ปี ทั้งเด็กชายเด็กหญิงจะชอบฟังนิทานเกี่ยวกับสัตว์พูดได้ สามารถฟังได้ครั้งละหลายเรื่อง ชอบฟังเรื่องซ้ำและสามารถเล่านิทานสั้น ๆ ได้ ก่อนเล่าจะต้องมีการเตรียมตัวเลือกเรื่องและเทคนิคการเล่าที่เหมาะสม การเล่านิทานจะทำให้เด็กอยู่นิ่ง ๆ ได้ และหลังจากการเล่าควรให้เด็กต่อยอด จากเรื่องที่ได้ฟัง เช่น เล่าเรื่องย้อนกลับและไม่ต้องบอกว่านิทานเรื่องนี้สอนอะไรให้เขาคิดเอง และในการเล่านิทานจะต้องทำสีหน้าท่าทางและออกเสียงสูงต่ำเพราะเด็กชอบมาก (ฐิตมา อุ่นใจ. 2543 : 21)

การฟังนิทาน จะช่วยเพิ่มพูนคำศัพท์ให้กับเด็ก ส่วนวิธีการที่จะช่วยส่งเสริมให้เด็กเข้าใจ เรื่องที่ฟังได้ดียิ่งขึ้น คือ การแสดงออกด้วยท่าทาง โดยการใช้มือ สีหน้าและน้ำเสียงซึ่งจะช่วยให้เด็กรับ ทุกอย่างจากคนอ่านได้ง่ายขึ้น จากผลการวิจัย พบว่า ช่วงเวลาในการเล่านิทานที่เหมาะสมที่สุด คือ หลังอาหารมื้อกลางวันและหลังชั่วโมงคณิตศาสตร์ ชั่วโมงพลศึกษา การที่เด็กได้พักผ่อนด้วยการฟัง นิทานเป็นช่วงเวลาที่รื่นรมย์สำหรับเด็ก โดยเฉพาะครูที่มีความสามารถในการเล่าเด็กจะเกิด เป็นความ ประทับใจ และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก (นิตยา ประพตกิจ. 2546 : 21- 22) การฟังนิทานจะช่วยให้ เด็กได้รับประสบการณ์ คือ เกิดการเฝ้าทางสื่อภาษา การเรียนรู้ในเรื่องการอ่านขึ้นอยู่กับประสบการณ์ เด็กด้านภาษา การเล่านิทานทำให้เด็กเข้าใจรูปแบบการใช้ภาษาในการเล่าเรื่องในบทสนทนาเป็นการ เพิ่มความรู้ในคำศัพท์ใหม่ ๆ เกิดการเฝ้าทางเสียง การเล่านิทานที่มีบทบรรยาย บทสนทนาที่มีเสียง มี จังหวะ ที่แปรเปลี่ยนไปจะดึงดูดใจให้เด็กตั้งใจฟังและสามารถจับความหมายในน้ำเสียงนั้นได้ เกิดการเฝ้า ทางจักขุ การเล่านิทานที่ใช้ภาพประกอบ ของจริง หนังสือภาพ ภาพยนตร์ หุ่น และสื่อทางจักขุอื่น ๆ และรวมถึงตัวผู้เล่า โดยเด็กมองเห็นสีหน้าท่าทางอาภักิริยาที่แสดงออกเป็นสิ่งเฝ้าให้เกิดการรับรู้ใน เรื่องนิทานที่เล่าทั้งสิ้น เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสังคม การเล่านิทานช่วยให้เด็กเข้าใจเกี่ยวกับ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชนแต่ละหมู่ ศีลธรรม จรรยา รูปแบบการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม และการที่เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เล่า จะทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงการปฏิบัติตนในสังคม และมีความพร้อมในการคบหาสมาคมกับผู้อื่น (จ้อย นันทวิชรินทร์ อ่างถึง ใน ศรีรัตน์ เจริญจันทร์. 2542 : 65-66) การเล่านิทานในแต่ละครั้งควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ อายุของผู้ฟัง ความสนใจของ เด็กในแต่ละวัย การเตรียมตัวของผู้เล่า และเทคนิคการเล่า ซึ่งเทคนิคการเล่านี้ต้องให้เหมาะสมกับ เรื่อง วัสดุอุปกรณ์และโอกาส สำหรับเรื่องที่ไมควรเลือกมาเล่า (นุชรี ตรีโลจนวงศ์. 2540 : 4-9) กล่าวว่า เรื่องที่ไมควรนำมาเล่าให้เด็กฟัง คือ เรื่องที่ดำเนินเรื่องอืดอาดยืดเยื้อ มีรายละเอียดปลีกย่อย มาก เรื่องที่มีการสั่งสอนมากเกินไป เรื่องสยดสยองน่ากลัว มีการทารุณสัตว์หรือเด็ก และเรื่องที่ไม่ เหมาะที่จะนำ มาเล่า ในชุมชน เพราะอาจทำให้เกิดความขยะแขยง

การใช้หนังสือภาพประกอบการเล่านิทาน ใช้กับผู้ฟังกลุ่มเล็ก เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจน และให้ผู้ฟังได้ดูภาพประกอบตามเนื้อหาที่กำลังฟังโดยทั่วถึง ผู้เล่ายกหูหนังสือภาพขึ้นไปด้านข้าง ทั้ง ซ้ายและขวาระดับสายตาของผู้เล่า สำหรับเทคนิคการเล่านิทาน ผู้เล่าควรเลือกหนังสือเหมาะสมกับวัย ของผู้ฟัง และไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาตามหนังสือ จินตนาการจากการอ่าน การฟังแตกต่างกัน ผู้เล่าควร เข้าใจเรื่อง ทั้งหมดแล้วนำมาเรียบเรียงเล่าด้วยภาษาพูดของตนเอง จะเกิดความมั่นใจและ เล่าได้ คล่องแคล่วกว่าการเล่าตามสำนวนการเขียน การใช้หนังสือภาพประกอบการเล่านิทานมีจุดมุ่งหมาย เพื่อกระตุ้นเด็ก ๆ ให้เกิดความสนใจแล้วไปติดตามอ่านต่อไป เป็นการส่งเสริมการอ่าน ซึ่งครูและ ผู้ปกครองควรจัดกิจกรรมนี้เป็นประจำ เพราะการส่งเสริมการอ่านต้องทำสม่ำเสมอจึงจะได้ผล ฉะนั้น เทคนิคการเล่าที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ไม่เล่าตอนสุดยอดของเรื่องให้ฟัง หรือนักเล่านิทานบางคน

อาจจะเล่าได้ ถ้าแน่ใจว่าสนุกเร้าใจหรือน่าสนใจ จนกระทั่งแม้ฟังจบแล้วก็อยากจะตามไปอ่านเองอีก (ไพพรรณ อินทนิล 2546 : 113)

สรุปได้ว่าการเล่านิทานโดยใช้หนังสือภาพประกอบการเล่า ช่วยให้เด็กเกิดความสุข เพลิดเพลิน เกิดพัฒนาทักษะทางภาษา ได้เรียนรู้คำศัพท์ใหม่ ๆ นอกจากนี้ในขณะที่จัดกิจกรรมการเล่านิทาน ถ้าผู้เล่าแทรกการอ่านหนังสือที่ถูกต้อง การจัดเก็บหนังสือที่ถูกต้อง และการรักษาสภาพหนังสือเข้าไปด้วยจะทำให้เด็กได้เห็นแบบและเกิดการเลียนแบบพฤติกรรม ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านดียิ่งขึ้น

3. การเล่าเรื่องหนังสือ เป็นการนำหนังสือมาพูดให้ผู้ฟังเกิดความสนใจโดยเลือกจุดเด่นของหนังสือมาเล่า พร้อมทั้งแสดงรูปเล่มหนังสือนั้นๆให้ดูด้วย เพื่อปลูกฝังนิสัยการอ่าน ให้สมบูรณ์ (กรมวิชาการ. 2544 : 22) การเล่าเรื่องหนังสือ คือ การบรรยายหรือเล่าเรื่องย่อของหนังสือ เพื่อเป็นการเร้าความสนใจให้ผู้ฟังสนใจอยากอ่านหนังสือที่กำลังเล่าให้ฟังทำได้กับผู้ฟังทุกวัย หนังสือที่นำมาเล่าต้องเป็นหนังสือที่ได้อ่านเหมาะกับผู้อ่าน (ฉวีวรรณ กินาวงค์. 2542 : 125-126) กล่าวว่าการเล่าเรื่องหนังสือมีประโยชน์หลายประการ ได้แก่ ช่วยกระตุ้นให้ผู้ฟังสนใจหนังสือ ทำให้ผู้ฟัง มีนิสัยรักการอ่าน เร้าความสนใจ ช่วยสร้างรสนิยมในการเลือกอ่านหนังสือ เป็นแบบอย่างให้เด็กได้ลองฝึกการเล่าเรื่อง หนังสือทำให้ผู้ฟังกล้าแสดงออก ช่วยทำให้เด็กมีการพูดเร็วขึ้นและทำให้เกิดพัฒนาการทางด้านภาษา การเล่าเรื่องหนังสือที่เป็นหนังสือภาพ ควรเปิดหน้าหนังสือให้ผู้ฟังดูทีละหน้า ผู้เล่าควรยืนหรือนั่งในตำแหน่งที่ผู้ฟังสามารถมองเห็นภาพประกอบได้ทั่วถึงควรถือหนังสือให้ภาพอยู่ในระดับสายตาของเด็ก ต้องระมัดระวังอย่าให้มือโผล่บังตัวหนังสือและภาพ อย่าถือหนังสือบังปากและหน้าของผู้เล่า สำหรับเวลาที่เล่าให้เด็กเล็กฟังไม่ควรเกิน 15-20 นาที และการเล่าอาจใช้หนังสือหนึ่งเล่มหรือหลายเล่มได้ในเวลาเดียวกัน (ฉวีวรรณ กินาวงค์. 2542 : 125-129)

สรุปได้ว่า การเล่าเรื่องหนังสือ เป็นการกระตุ้นความสนใจของผู้ฟังให้อยากอ่านหนังสือที่กำลังเล่าให้ฟัง และในขณะที่เล่าผู้เล่าควรแทรกการใช้คำที่ถูกต้อง ฝึกให้เด็กได้จินตนาการ คิดตาม และสามารถพูดสื่อความหมายให้กับเด็ก

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถทางภาษาด้านการพูดและหนังสือภาพ

6.1 งานวิจัยในประเทศ

เบญจจะ คำมะสอน (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสามารถด้านการฟังการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การพูดเล่าเรื่องต่อเนื่องโดยใช้ภาพประกอบจากการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การพูดเล่าเรื่องอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ภาพประกอบมีความสามารถด้านการฟัง และการพูด หลังการทดลองสูงกว่า ก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

จุฑา สุกใส (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำกลอนแบบมีความหมายและการจัดกิจกรรมท่องคำกลอนแบบปกติกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนอนุบาลชั้นปีที่2 จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำกลอนแบบมีความหมายก่อนและหลังการทดลองมีพัฒนาการทางการพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบมีความหมาย และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบปกติ มีพัฒนาการทางการพูดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นั่นคือ เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำกลอนแบบมีความหมายเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำคล้องจองแบบปกติมีความก้าวหน้า ของพัฒนาการทางการพูดเปลี่ยนแปลงไปในทางที่สูงขึ้น

ปานใจ จารุณนิช (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำกลอน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาล 2 จำนวน 15 คน ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมท่องคำกลอน มีพฤติกรรมทางการพูดหลัง การจัดกิจกรรมสูงขึ้นกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมคำกลอนมีพฤติกรรมการพูดด้านทักษะทางการพูด ด้านการเข้าใจความหมาย และด้านการใช้ภาษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุภาภรณ์ ศรีสว่างวงศ์ (2549 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการพัฒนาและการใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ กิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะด้านการพูด ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนหนองหญ้าปล้อง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการดำเนินการพบว่า ประสิทธิภาพของหนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ เสริมประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะด้านการพูด ชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.71 / 83.57 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 80/80 และมีคะแนนเฉลี่ยทักษะด้านการพูดก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ กิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะด้านการพูดสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

สาระณี จุมนอก (2551 : บทคัดย่อ) ได้รายงานการพัฒนาทักษะการพูด โดยการจัด ประสพการณ์การเล่าเรื่องประกอบภาพสำหรับเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1/1 โรงเรียนอนุบาลไพรบึง อำเภไไพรบึง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ผลการดำเนินการ พบว่า การพัฒนาทักษะ ด้านการพูด โดยการจัดประสพการณ์การเล่าเรื่องประกอบภาพก่อนและหลังการจัดประสพการณ์ พบว่า เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1/1 โรงเรียนอนุบาลไพรบึง มีพัฒนาการทักษะการพูดในด้านการบอกชื่อสิ่งของ การ แต่งประโยคปากเปล่า และการเล่าเรื่องสูงกว่าก่อน การทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

สุกัญญา ทุมทมา (2552 : บทคัดย่อ) ได้รายงานผลการใช้นั่งสือคำคล้องจองประกอบภาพ เรื่อง ประเพณีบุญสิบสองเดือนเพื่อพัฒนาความพร้อมทางภาษาด้านการฟังและการพูด ชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองไผ่ด้ามขวาน อำเภอนาคูณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการดำเนินงาน พบว่าประสิทธิภาพของหนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ เรื่อง ประเพณีบุญสิบสอง เดือนเพื่อพัฒนาความพร้อมทางภาษาด้านการฟังและการพูด ชั้นอนุบาลปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 85.02/ 88.55 สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ 80/80

อมร ศรีเมืองคุณ (2553 : บทคัดย่อ) ได้รายงานผลการใช้นั่งสือคำคล้องจองประกอบ ภาพเพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางภาษาด้านการฟัง การพูด ของเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 ระหว่าง ก่อนและหลังทดลองใช้นั่งสือคำคล้องจองประกอบภาพ พบว่า เด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 มีความสามารถ ทางภาษา (ด้านการฟัง พูด) หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้นั่งสือคำคล้องจองประกอบภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Templin (1957 : 127) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความซับซ้อนและความยาวของประโยค ในเด็กอายุ 3-6 ปี ในสหรัฐอเมริกา พบว่า ความยาวของประโยคที่เด็กพูดจะเพิ่มขึ้นตามอายุ ระดับ สติปัญญาและฐานะทางสังคม เศรษฐกิจที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กหญิงมีทักษะทางภาษา สูงกว่าเด็กชายเพียงเล็กน้อย และเด็กอายุ 3 ปี ไม่สนใจในเรื่องไวยากรณ์

Johnson (1989 : Abstract) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะท่าทางวิธีการสื่อความหมาย และหน้าที่ของการสื่อความหมายของเด็ก 3 ขวบ ขณะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่และเพื่อน ๆ ใน สถานการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่หลายคนเด็กกับผู้ใหญ่ คน เดียวและเด็กกับเด็ก มีโครงสร้างต่างกัน และเด็กที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ในขณะที่เล่นและผู้ใหญ่ใช้ วิธีการพูดโดยไม่ออกคำสั่ง จะมีวิธีการสื่อความหมายได้ว่องไวและมีการเรียนรู้โดยไม่คาดหวังเกิดขึ้น

Pine,Lieven and Rowfand (1997 : 132-133).ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบที่แตกต่าง กันในขั้นตอนการใช้คำเดี่ยว ที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างการใช้คำพูดของแม่และการผสมคำ ของเด็ก (Stylistic Variation at the “Single Word” Stage : Relations between Maternal

Speech Characteristic and Children's Vocabulary Composition and Usage) พบว่าความสัมพันธ์ของการใช้คำของเด็กแตกต่างกันไปตามการใช้คำพูด ของแม่ ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นแม่และเด็ก 26 คู่ เด็กผู้หญิง 14 คน และเด็กผู้ชาย 12 คน เริ่มจากคำ 10 คำ 50 คำ และ 100 คำ ตามลำดับ วิธีการพูดของแม่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการการใช้คำพูดของลูกโดยตรง คือแม่ที่พยายามอธิบายความหมายคำศัพท์โดยอิงสภาพแวดล้อมจะสามารถถ่ายทอดคำพูดใหม่ ๆ ให้ลูกได้มากกว่าแม่ที่พูดโดยวิธีการออกคำสั่งว่า เช่นนั้น เช่นนี้ และแม่ที่พูดเก่งๆ จะทำให้ลูกเรียนรู้คำต่างๆ เช่น คำอุทาน คำสั้น ๆ ได้เป็นเปอร์เซ็นต์ที่สูงกว่าแม่ที่ไม่ค่อยพูดโดยมีเช็คลิสต์(Checklist) ให้แม่เช็ค คำต่างๆ ที่เด็กเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นและมีการอัดเสียงพูดของเด็กเพื่อพัฒนาการทางการพูดของเด็กอย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจนมาก

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือภาพสรุปได้ว่า หนังสือภาพเป็นสื่อที่สำคัญและเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ของเด็กอายุ 3-6 ปี โดยเด็กได้มีส่วนร่วมและเกิดความสนุกสนานการนำหนังสือภาพมาใช้กับเด็ก นอกจากจะเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีเยี่ยมระหว่างครูกับเด็กยังช่วยฝึกการใช้ความคิด ฝึกการตัดสินใจ ซึ่งในด้านมิติสัมพันธ์เป็นสมรรถภาพทางสมองสามารถที่จะฝึกฝนได้ ซึ่งทำให้เด็กมีทักษะความสามารถทางภาษา สามารถพัฒนาไปสู่การพูดคำหรือประโยคที่มีความหมายในอนาคต และจากงานวิจัยดังกล่าว การสื่อความหมายของเด็กควรได้รับการพัฒนาให้ถูกต้องเหมาะสม โดยการจัดประสบการณ์ให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม อย่างอิสระ ครูเป็นเพียงผู้สนับสนุนและใช้คำถาม เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้จะทำให้เด็ก สื่อความหมายได้เร็วขึ้นสรุปได้ว่าพัฒนาการทางการพูดของเด็กปฐมวัยนั้นจะเป็นไปตามวัย และเกิดจากการที่เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กได้มีโอกาสใช้ความคิดและได้รับการฝึกทักษะอย่างสม่ำเสมอมีการส่งเสริมและกระตุ้นจากผู้รอบข้าง เด็กจึงจะสามารถรู้จักการใช้ภาษาพูดสื่อสารได้ดีขึ้น และหนังสือภาพเพื่อเตรียมความพร้อมทางภาษาด้านการพูด เป็นสื่อการเรียนรู้ ที่สนับสนุนแนวคิดเรื่องความสามารถทางภาษาด้านการฟังและการพูด ดังนั้นการจัดประสบการณ์ระดับปฐมวัย จึงเป็นการเตรียมความพร้อมด้านการใช้ภาษา การพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญาของเด็กก่อนเข้าเรียนในระดับต่อไปและมีพัฒนาการต่อไปในอนาคต